

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Vratislav Maňák

**Mediální obraz budovatelského
Československa v komentářích ke kauze
Kundera**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Vratislav Maňák**

Vedoucí práce: **PhDr. Ulrike Notarp**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2010

Hodnocení:

Bibliografický záznam

MAŇÁK, Vratislav. *Mediální obraz budovatelského Československa v komentářích ke kauze Kundera*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 64 s. a 19 s. příloh. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Ulrike Notarp.

Anotace

Bakalářská práce „Mediální obraz budovatelského Československa v komentářích ke kauze Kundera“ se zabývá mediální reflexí totalitní minulosti v českém tisku, konkrétně reflexí první etapy vývoje komunistického režimu v Československu (1948–1953). Jako modelový příklad využívá kauzu z podzimu 2008 týkající se udání Milana Kundery. Tu rozpoutal časopis Respekt, když přišel s informací, že pozdější slavný spisovatel udal v roce 1950 západního kurýra českého původu.

Práce zkoumá mediální obraz sledovaného období a to, jak jej ovlivnily individuální postoje autorů a současná společenská ideologie. V první části přináší úvod do problematiky, profil Milana Kundery a zkoumané dějinné etapy. V druhé části analyzuje skladbu autorů, kteří se ke kauze vyjadřovali, a rozděluje je do několika skupin. Zabývá se způsobem, jímž je mediální obraz budovatelského Československa vytvářen, a tím, jaké motivy autoři při reprezentaci 50. let využívají. Ve třetí části bakalářská práce analyzuje obraz tehdejšího režimu, společnosti a Milana Kundery a zkoumá jejich vzájemný vztah. S ohledem na reflexi totalitního, nedemokratického období neopomíjí ani ideologickou rovinu vlivu na mediální obraz. Zkoumá, jakým způsobem totalitní minulost své země reflektují média v demokratické, postkomunistické společnosti.

Die Annotation

Die Bachelorarbeit „Das Medienbild der stalinistischen Tschechoslowakei in Zeitungskomentaren zum Fall Milan Kundera“ beschäftigt sich mit der Darstellung und Reflexion der totalitären Vergangenheit in der heutigen tschechischen Presse. Konkret geht es um die erste Phase des kommunistischen Regimes in der Tschechoslowakei zwischen 1948 und 1953. Als Untersuchungsgrundlage wurden

Pressekommentare zum 'Fall Kundera' benutzt, die im Herbst 2008 in der tschechischen Presse erschienen sind. Die sogenannte 'Causa Kundera' wurde von einem Artikel der Zeitschrift „Respekt“ ausgelöst, in dem der Schriftsteller Milan Kundera beschuldigt wurde, im Jahre 1950 einen westlichen Agenten tschechischer Abstammung an die tschechische Geheimpolizei verraten zu haben. Auf die Denunziation Kunderas hin, sei der Agent Dvořáček zu 15 Jahren Gefängnis bzw. Arbeitslager verurteilt worden. Der Artikel und sein Inhalt lösten eine breite (Medien-) Debatte aus, die in dieser Arbeit als Untersuchungsgrundlage dient.

Erforscht wird die Darstellung der ersten Phase des kommunistischen Regimes in der Tschechoslowakei zwischen 1948 und 1953 in den aktuellen Zeitungskommentaren zum Fall Kundera. Der erste Teil der Arbeit gibt eine Einführung in die Problematik, der Schriftsteller Milan Kundera wird kurz vorgestellt sowie eine Einführung in die untersuchte Zeitperiode gegeben.

Im zweiten Teil werden die Journalisten und andere Autoren, die sich öffentlich zum Fall Kundera äußerten, vorgestellt. Im Rahmen der Textanalyse interessieren wir uns für die Art und Weise, wie das Medienbild erstellt wurde, und für die Motive, die die Autoren bei Gestaltung der 50er Jahre benutzten. Im dritten Teil wird das Bild des damaligen Regimes, der tschechoslowakischen Gesellschaft sowie Milan Kunderas, so wie sie in den heutigen Kommentaren dargestellt sind, rekonstruiert. Da es sich um Reflexionen einer totalitären und nicht demokratischen Zeitperiode handelt, werden hier auch ideologische Einflüsse auf das Medienbild berücksichtigt. Es wird untersucht, auf welche Weise die totalitäre Vergangenheit des Landes in Medienkommentaren der heutigen demokratischen, post-kommunistischen Gesellschaft dargestellt wird.

Klíčová slova

50. léta, budovatelské Československo, komunismus, mediální obraz, mediální interpretace kauzy, Milan Kundera

Die Schlüsselwörter

50er Jahre des 20. Jahrhunderts in der Tschechoslowakei, Kommunismus, Medienbild, mediale Darstellung des Falles Kundera, Milan Kundera, stalinistische Tschechoslowakei.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Práce bez anotace a příloh má 84 891 znaků včetně mezer, tj. přibližně 47 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 17. května 2010

Vratislav Maňák

Poděkování

Za ochotu, trpělivost a vstřícnost při konzultacích této práce bych chtěl na tomto místě poděkovat vedoucí PhDr. Ulrike Notarp. Můj dík patří také doc. PhDr. Jiřímu Kocianovi, CSc., za ujasnění některých historických souvislostí.

Obsah

OBSAH	10
1 ÚVOD	11
2 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY	13
2.1 ŽIVOTOPIS MILANA KUNDERY	13
2.2 KAUZA KUNDERA.....	14
2.2.1 <i>Obsah reportáže Udání Milana Kundery.....</i>	<i>14</i>
2.2.2 <i>Průběh tzv. kauzy Kundera .....</i>	<i>15</i>
2.3 BUDOVATELSKÉ ČESKOSLOVENSKO.....	18
2.3.1 <i>Problematika vymezení 50. let v Československu.....</i>	<i>18</i>
2.3.2 <i>Charakteristika budovatelského Československa.....</i>	<i>19</i>
3 ANALÝZA MEDIÁLNÍHO OBRAZU BUDOVATELSKÉHO ČESKOSLOVENSKA.....	24
3.1 AUTOŘI OBRAZU.....	24
3.1.1 <i>Skladba autorů.....</i>	<i>24</i>
3.1.2 <i>Autorské postoje.....</i>	<i>25</i>
3.2 MOTIVY.....	26
3.2.1 <i>Obecný charakter doby.....</i>	<i>27</i>
3.2.2 <i>Atmosféra strachu a nejistoty.....</i>	<i>28</i>
3.2.3 <i>Úloha udání v budovatelském Československu.....</i>	<i>30</i>
3.2.4 <i>Mladá inteligence pod vlivem propagandy.....</i>	<i>32</i>
3.2.5 <i>Historické akcenty.....</i>	<i>34</i>
3.2.6 <i>Dobový slovník a jeho aktualizace.....</i>	<i>37</i>
4 MEDIÁLNÍ OBRAZ BUDOVATELSKÉHO ČESKOSLOVENSKA	40
4.1 INDIVIDUÁLNÍ ROVINA.....	40
4.1.1 <i>Obraz režimu.....</i>	<i>40</i>
4.1.2 <i>Obraz společnosti.....</i>	<i>43</i>
4.1.3 <i>Obraz Milana Kundera jako reprezentanta budovatelských intelektuálů .....</i>	<i>45</i>
4.1.4 <i>Komentátoři a vztah mezi mediální a sociální skutečností.....</i>	<i>48</i>
4.2 IDEOLOGICKÁ ROVINA	49
4.2.1 <i>Obraz totality v demokratických médiích.....</i>	<i>50</i>
5 ZÁVĚR.....	53
6 RESUMÉ.....	56
7 RESÜMEE	57
8 SEZNAM ZKRATEK.....	58
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	59
9.1 INTERNETOVÉ ZDROJE	59
9.2 KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.....	59
9.3 LITERATURA.....	59
9.4 PERIODIKA.....	62
9.5 JINÉ	63
10 SEZNAM PŘÍLOH.....	64
11 PŘÍLOHY	65

1 Úvod

Bakalářská práce „Mediální obraz budovatelského Československa v komentářích ke kauze Kundera“ se zabývá reflexí úvodní totalitní etapy dějin komunistického Československa v současném českém tisku. Jako modelový případ volí tzv. kauzu Kundera, již na podzim 2008 rozpoutal svým 42. číslem časopis *Respekt*. Podle zde zveřejněného textu měl český spisovatel v době svých studií v roce 1950 udat prozápadního kurýra. Informace vyvolala veřejnou diskusi a tato práce se zabývá tím, jakým způsobem diskutující aktéři exponované období reflektovali.

Za vzorek, jenž je podroben zkoumání, je zvolen komentář. Práce jej chápe jako publicistický útvar tištěné žurnalistiky, jenž „*vychází ze známých faktů, které dává do souvislostí, odhaluje pozadí, příčiny i důsledky, připojuje subjektivní pohled*“ (Osvaldová, Halada, 2004, s. 91). Za předpokladu nestranného a objektivního zpravodajství by totiž právě publicistika měla prostřednictvím subjektivních pohledů nabídnout obraz sledovaného období.

Suma analyzovaných textů pochází z období od 13. října 2008 do 30. října 2009; zejména se jedná o prvních čtrnáct dní (tedy o říjen 2008), kdy bylo komentářů publikováno nejvíce.

Ke shromáždění zkoumaných textů byla využita databáze Anopress, která ve svém archivu obsahuje plná znění tištěných periodik. Parametry zkoumání byly omezeny na hlavní celoplošné deníky a kulturní či zpravodajské týdeníky. Zvláštní zřetel je pak brán na časopis *Respekt*.

Události podzimu 2008, týkající se informace o udání Milana Kundery, budou v textu propříště označovány jako „kauza Kundera“ s odvoláním na definici termínu v Novém akademickém slovníku cizích slov. Podle něj můžeme jako kauzu chápat médii intenzivně sledovanou spornou událost (Kraus, 2005).

Práce analyzuje individuální a ideologickou rovinu vlivu na tvorbu mediálního obrazu budovatelského Československa. Zkoumá skladbu skupiny autorů, kteří se svými komentáři ke kauze vyjadřovali, a zaměřuje se na volbu témat, která při deskripci totalitní etapy čs. dějin používají. Ty dělí do několika skupin.

Na obrazu vládnoucího režimu, obyvatelstva a Milana Kundery sleduje vlastní obraz budovatelského Československa. V závěru se zajímá o vliv demokratické společnosti a jejích médií na reflexi totality v postkomunistickém Česku.

Bakalářská práce

Pracovní metoda této bakalářské práce využívá prostředky, na něž se ve své analýze obrazu Polska a Poláků v německých médiích odvolává PhDr. Ulrike Notarp (Hartmann a Surwiŕo, 2008). Stejně jako v jejím případě i v případě tomto jsou z analyzovaných textů extrahovány relevantní pasáže, které se v rámci komentování kauzy Kundera vztahují ke sledovanému tématu. Následně jsou podle jejich charakteru tematicky rozděleny do několika kategorií tak, aby byly zřejmé všechny aspekty zobrazování 50. let. Práce dbá na to, aby bylo docíleno teoretické saturace, tedy stavu, kdy už *„další data nepřispívají k lepšímu porozumění danému konceptu“* (Disman, 2002, s. 302).

Při výběru tématu autor této práce vychází z osobního zájmu o osobnost spisovatele Milana Kundery i o sledované dějinné období.

2 Uvedení do problematiky

2.1 Životopis Milana Kundery

Milan Kundera¹ je významný český prozaik a esejista žijící ve Francii. Narodil se 1. dubna 1929 v Brně do rodiny klavíristy², hudebního teoretika a rektora JAMU PhDr. Ludvíka Kundery. Po studiu na reálném gymnáziu (maturitu skládal v roce 1948) byl přijat ke studiu literární vědy a estetiky na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Po dvou semestrech přešel na FAMU, kde studoval filmovou režii a následně scenáristiku. Absolvoval v roce 1952 a od téhož roku na FAMU působil jako vyučující (asistent, odborný asistent, od r. 1964 docent) – věnoval se světové literatuře.

Do KSČ vstoupil v roce 1948, o dva roky později byl s Janem Trefulkou vyloučen kvůli „protistranické činnosti“ a „individualistickým sklonům“. Členství mu bylo obnoveno v roce 1956. V 60. letech patřil mezi kritiky režimu, svůj nejvýraznější projev přednesl v roce 1967 na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů, čímž se zařadil mezi aktivní účastníky pražského jara i tzv. generaci Srpna³. V roce 1970 proto byl opět zbaven členství v KSČ a v roce 1975 emigroval do Francie. O dva roky později byl zbaven čs. státního občanství, v roce 1981 získal občanství francouzské. Přednášel na univerzitě v Rennes, následně na École des Hautes Études v Paříži. Ve francouzské metropoli žije a působí dodnes. Do Čech jezdí jen zřídka a zásadně inkognito.

Milan Kundera začínal jako básník. V roce 1953 publikoval básnickou sbírku „Člověk zahrada širá“, navázal v roce 1955 poemou o Juliu Fučíkovi „Poslední máj“ a sbírkou „Monology“ (1957), následuje teoretická práce „Umění románu“ s podtitulem „Cesta Vladislava Vančury za velkou epikou“ (1960), v roce 1962 se začíná hrát Kunderovo drama „Majitelé klíčů“. Jeho literární začátky ale sahají až do doby těsně poválečné – první báseň mu vyšla v časopise *Mladé archy* v roce 1946 (Janoušek, 1995, s. 476).

---

¹ Fotografie viz Příloha č. 1.

² Stejně jako otec se jmenoval i Kunderův bratranec, spisovatel Ludvík Kundera. Hudebník Kundera patřil mezi výrazné postavy brněnské hudební scény, byl jedním z prvních interpretů klavírních skladeb Leoše Janáčka (Liehm, 1990). Svého syna vyučoval sám hře na klavír a měl na něj patrně veliký vliv. V Kunderových románech se často objevují hudební motivy, hudebním útvarům odpovídá také kompozice románových kapitol. Janáčkově věnoval Milan Kundera celou esej (Můj Janáček).

³ Též označována jako generace 68. Jedná se o představitele zejména kulturní opozice, která se podílela na procesu společenského uvolňování v 60. letech, a to zejména v jejich druhé polovině (do okupace vojsky zemí Varšavské smlouvy v noci z 20. na 21. srpna 1968, příp. do začátku normalizace po nástupu G. Husáka do čela KSČ).

V roce 1967 vychází román „Žert“, o tři roky později souborné vydání povídek „Směšné lásky“, jež autor ve třech svazcích publikoval v průběhu celých šedesátých let⁴. Následuje exilová tvorba⁵: drama „Jakub a jeho pán“ (1971), romány „Život je jinde“ (1973), „Valčík na rozloučenou“ (1976) a „Kniha smíchu a zapomnění“ (1978). Popularitu mu vynesl román „Nesnesitelná lehkost bytí“ (1984), ježž západní publikum četlo jako výpověď o pražském jaru a jeho společenských dopadech. V roce 1986 publikoval soubor esejů „Umění románu“, následoval jeho dosud poslední v češtině vydaný román „Nesmrtelnost“ (1990). Další knihy (sbírka esejů „Zrazené testamenty“, romány „Pomalost“, „Totožnost“ a „Nevědomost“⁶) Kundera píše jen francouzsky. Některými literárními vědci proto již bývá považován za francouzského autora českého původu.

„Kundera sám zpětně člení své dílo do dvou etap: na období nezralosti, kdy větší či menší měrou podléhal omezujícím stranickým požadavkům na literární tvorbu (od této části díla se naprosto distancuje a zakazuje ji publikovat), a na období vrcholných ‚opusů‘, které začínají Žertem“ (Janoušek, 1995, s. 477).

2.2 Kauza Kundera

2.2.1 Obsah reportáže Udání Milana Kundery

V pondělí 13. října 2008 vyšel ve 42. čísle časopisu *Respekt* na stranách 38–44 text pracovníka Ústavu pro studium totalitních režimů (dále jen ÚSTR) Adama Hradilka s názvem „Udání Milana Kundery“⁷. Editoricky jej vedl Petr Třešňák. Šlo o hlavní materiál čísla, na nějž poutala i titulní stránka⁸⁹. Podle něj Milan Kundera 14. března 1950 udal policii kurýra ve službách protikomunistického odboje Miroslava Dvořáčka.

---

⁴ V 60. letech byl Kundera hojně činný také v tisku. Publikoval v *Kulturní politice*, *Literárních novinách*, *Literárních listech*, *Listech*, *Hostu do domu* nebo *Orientaci*. V časopisecké publikaci pokračoval i ve Francii (Janoušek, 1995).

⁵ U románů je udán rok prvního vydání, u dramát rok premiéry.

⁶ Spolu s *Nesmrtelností* bývají romány *Pomalost*, *Totožnost* a *Nevědomost* nazývány tzv. Francouzským cyklem.

⁷ Plné znění reportáže viz Příloha č. 2.

⁸ Obálka 42. čísla *Respektu* viz Příloha č. 3.

⁹ O textu a činu Milana Kundery referovala ale již 12. října s odkazem na nadcházející číslo *Respektu* např. *Česká televize*.

Miroslav Dvořáček¹⁰ se narodil v roce 1928 v Kostelci nad Orlicí. Během svých středoškolských studií se spřátelil Miroslavem Juppou, jehož přítelkyní tehdy byla o rok mladší Iva Militká. Oba muži snili o práci u letectva, po absolvování gymnázia v roce 1947 byli přijati na Leteckou vojenskou akademii v Hradci Králové. S únorovým převratem však byla akademie rozpuštěna a oba mladíci se rozhodli emigrovat do americké okupační zóny Německa. Zde v listopadu 1949 přijali nabídku generála Františka Moravce pracovat pro československou zpravodajskou službu podporovanou Američany.

Dvořáček byl 13. března 1950 vyslán do Československa jako tzv. agent chodec s úkolem přesvědčit zaměstnance Chemapolu inženýra Václavíka ke spolupráci. Při přechodu Šumavy mu ubytování poskytla rodina Toušových ze samoty U Vítků u obce Pocínovice.

V Praze se náhodně setkal s Ivou Militkou, která zde na Karlově univerzitě studovala germanistiku a nordistiku a bydlela na kolejích Kolonka na Letné. Dvořáček ji na kolej doprovodil a po dohodě si u ní schoval kufr. Po zbytek dne se neúspěšně snažil sehnat ing. Václavíka.

Militká se během dne o návštěvě svěřila svému příteli Miroslavu Dlaskovi, který již byl o osudu obou emigrantů obeznámen. Zároveň jej požádala, aby k ní ten večer nechodil, protože u ní Dvořáček pravděpodobně přespí. Student estetiky Dlask novinku o něco později sdělil svému příteli a předákovi kolejí na Kolonci Milanu Kunderovi, který ji podle policejního záznamu týž den ve čtyři hodiny odpoledne nahlásil na obvodním oddělení Národní bezpečnosti. Záznam pořídil Jaroslav Rosický¹¹.

Dvořáček byl na základě udání kolem 20. hodiny zatčen, v září 1950 byl souzen za zběhnutí, vyzvědačství a velezradu. Prokurátor mu navrhoval trest smrti, nakonec byl odsouzen ke 22 letům vězení, pokutě 10 000 korun, propadnutí veškerého majetku a ztrátě občanských práv na dobu deseti let. Ve vězení strávil nakonec 14 let, mj. v pracovním táboře Vojna u Příbrami. V září 1968 emigroval a dnes žije ve Švédsku.

2.2.2 Průběh tzv. kauzy Kundera

---

¹⁰ Fotografie M. Dvořáčka viz Příloha č. 4.

¹¹ Fotografie záznamu viz Příloha č. 5.

Jak bylo řečeno, stal se výše shrnutý text hlavním materiálem 42. čísla časopisu *Respekt*. Na osmi stranách (z toho úvodní dvoustrana obsahovala jen perex a velkoformátovou fotografii Milana Kundery) byl doprovázen 12 fotografiemi. Kromě toho se šéfredaktor listu Martin M. Šimečka tématu věnoval i v editorialech a komentáři „Majitel klíče“¹².

Zveřejnění informace o Kunderově činu vyvolala na stránkách denního tisku v následujících dnech širokou diskusi, a časopis *Respekt* se k textu vrátil i v následujícím, 43. čísle. Vedle komentáře „Lekce Kundera“ od spoluautora prvotního textu Petra Třešňáka a rozhovoru s historikem Jaroslavem Cuhrou se tématu věnovala pětice komentářů od českých kulturních osobností.

Ve stejný den, kdy časopis *Respekt* publikoval „Udání Milana Kundery“, nabídla *Česká tisková kancelář* faxem hlavnímu aktérovi možnost se k celému případu vyjádřit. Kundera se ozval telefonicky. Rozhovor s ním vedla členka domácí redakce Markéta Horešová (Benešová, *Reflex* 43/2008). Spisovatel v něm vše popřel a média obvinil z atentátu na autora. Uvedl mj. následující: „*Jsem úplně zaskočený něčím, co jsem nečekal a o čem jsem ještě včera nevěděl a co se nestalo. A to je první rána pod pás, protože když už někdo chce někoho udávat a chce, aby to bylo fair play, pokud udávání je fair play, tak s ním musím nejdřív mluvit a říct mu, já chci o vás napsat, že jste udavač, co vy si o tom myslíte? No, prostě nejde to. To je tak naprosto "chudé".*

A atentát tak perfektně připravený, tak podezřele perfektně připravený. Představte si, že já o tom ještě včera nic nevím, a dnes to vychází a je to den, kdy začíná frankfurtský knižní veletrh. Čili zaručená je naprostá odezva – to je opravdu atentát na autora ve všech jeho následcích. Já to přežiju samozřejmě, ale je to něco, co prostě odmítám absolutně. To jsem říkal. Ta alogičnost. Vždyť já toho člověka jsem nikdy neviděl, já ho vůbec neznal, to je jediný, na co si pamatuju. [...] Není tady ani centimetr mezery pro můj hlas. Tady mělo být necháno pro můj hlas ne centimetr, ale velká plocha – když je to tak vážné obvinění. Já jsem prostě rozhořčen“ (ČTK, T200810130693001).

Kunderovo obvinění vzbudilo u redaktorů časopisu *Respekt* odpor, neboť autor tím popřel, že by dostal fax, který Hradilek poslal 11. září a v němž se snažil navázat s autorem kontakt. Otázka, kterou mu odfaxoval, zněla: Vzpomínáte si na události na

---

¹² Komentář Martina M. Šimečky viz Příloha č. 6.

vysokoškolských kolejích v roce 1950? Kundera v září nereagoval, přestože podle všech důkazů musel fax obdržet.

V následujících dnech se stala kauza Kundera jedním z nejdiskutovanějších témat. Více než o vlastním udání a jeho etickém aspektu se ale mluvilo o tom, zda *Respekt* před vydáním reportáže Kunderu zkontaktoval, a o pravosti důkazovém dokumentu, čili o zápisu SNB. Již den po rozpoutání celé kauzy se objevovaly myšlenky, že by celý dokument mohl být podvrh. Archiv bezpečnostních složek spadající kompetentně pod ÚSTR to však popřel.

Dva dny po rozpoutání případu, 15. října 2008, literární historik Zdeněk Pešat informoval, že se mu (jakožto členovi fakultního výboru KSČ na FF UK) Miroslav Dlask na jaře 1950 svěřil, že Dvořáčka na policii udal sám.

16. října 2008 se pro ČTK ke kauze vyjádřil Adam Hradilek, který byl tou dobou na studijním pobytu ve Spojených státech, a potvrdil, že Milan Kundera „varovný“ fax na správné číslo obdržel.

Ředitel agentury Dilia, která spisovatele v Česku zastupuje, Jiří Srstka informoval 22. října 2008 o tom, že Kundera požaduje po týdeníku *Respekt* omluvu. Pokud by se *Respekt* neomluvil, hodlá se Kundera soudit. Na konci října však týdeník *Respekt* omluvu za článek o údajném udání zamítl. Sám Kundera od myšlenky na soudní spor v lednu 2009 ustoupil.

Kauza zaujala i zahraniční tisk. Informovala o ní americká, francouzská, polská, německá, rakouská nebo slovenská média. Prostor tak např. získala v *Le Figaro*, *Die Welt* nebo *The New York Times*.

3. listopadu 2008 vyslovila českému autorovi důvěru jedenáctka jeho světových kolegů včetně čtyř laureátů Nobelovy ceny. V Paříži vydaný dokument, v němž se spisovatelé postavili proti očeřovací kampani, podepsal Salman Rushdie, Gabriel García Márquez, Philip Roth, John Maxwell Coetzee, Nadine Gordimerová, Orhan Pamuk, Jean Daniel, Juan Goytisolo, Jorge Semprún, Pierre Mertens a Carlos Fuentes.

13. listopadu 2008 se k případu pro deník *Právo* vyjádřil Alois Pašek, jenž v 50. letech pracoval jako strážmistr vyšetřovacího oddělení krajského velitelství NB v Praze. Ve stejné době, kdy jeho kolegové Dvořáčka na Letné zatkli, prováděl v kolejích pátrání z jiných důvodů. Pašek se ve svém vyjádření odvolal na tehdejší praxi, podle níž si mohl vyšetřovatel zapsat Kunderovo jméno jakožto jméno kolejniho funkcionáře, s nímž mohl jednat bez ohledu na možné udání.

Čtvrtým číslem *Revue pro studium totalitních režimů Paměť a dějiny* se k případu Miroslava Dvořáčka věnoval i ÚSTR. Ředitel Pavel Žáček spolu s Ivanou Koutskou zde provedli analýzu dokumentů týkající se Dvořáčkova případu.

Ke kauze se média výrazněji vrátila až 25. července 2009, kdy *Mladá fronta Dnes* ve víkendové příloze *Kavárna* vydala rozsáhlý dvoustránkový materiál „Trhliny v kauze Milana Kundery čili Inventura“ od soukromých badatelů Otto a Ronalda Němce. Ti upozornili na nedostatky v Hradilkově a Třešňákově textu týkající se rekonstrukce událostí 15. března a především Dvořáčkova pohybu v Praze. Autoři upozorňovali na nejasnost časového harmonogramu, jež badatel s novinářem v *Respektu* sestrojili, a odvolávali se na dobové jízdní řády.

21. října 2009, tedy více než rok od rozpoutání kauzy, přišly *Lidové noviny* s informací o dokumentu, který vyvrací spekulace o možné falzifikaci policejního záznamu s Kunderovým jménem. Jedná se o přepis přednášky s názvem „O obraně země proti vnitřním i vnějším nepřátelům“ tehdejšího náměstka ministra národní bezpečnosti Jaroslava Jermana z roku 1952. Jerman se ve své přednášce odvolává na Dvořáčkův případ a vychází i z diskutovaného policejního zápisu.

2.3 Budovatelské Československo

2.3.1 Problematika vymezení 50. let v Československu

Dříve, než budeme charakterizovat historické období, k němuž se tato práce váže, je zapotřebí upřesnit jeho časové trvání. Za padesátá léta bez ohledu na československou historii platí období od roku 1950 do roku 1959. V rámci československých dějin se do této dekády vlivem historického kontextu řadí i předchozí dva roky, které vývoj v padesátých letech zásadně ovlivnily. Mluvíme o období od února 1948, kdy mocenským pučem převzali vládu v zemi komunisté, do prosince 1949.

Období 50. let v Československu bývá označováno jako **a) období budovatelské**. Tento název se odvíjí od proklamovaného „budování socialismu“, k němuž země nastoupila bezprostředně po komunistickém převratu (ovšem již v roce 1946 vyhlásil Klement Gottwald tzv. „budovatelský program“ poválečné obnovy státu). Etapa budovatelství v Československu formálně končí v červenci 1960, kdy Národní

shromáždění přijalo novou ústavu, a tím mj. potvrdilo změnu názvu státu z Československé republiky na Československou socialistickou republiku.

V souvislosti s 50. lety je možné najít také označení **b) stalinistické Československo**. Toto pojmenování odvisí od pojetí komunistické ideologie tehdejší generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu a hlavním představitelem SSSR Josifem Vissarionovičem Stalinem. V důsledku sovětizace střední Evropy se totiž metody stalinistického řízení státu (viz níže) uplatňovaly nejen v Sovětském svazu, ale i v zemích tzv. východního bloku vč. ČSR. Přestože se od stalinismu Stalinův nástupce Nikita Sergejevič Chruščov odklonil, v Československu k výraznějším změnám nedošlo a proces destalinizace byl pomalu nastolován až po odhalení kultu osobnosti na XX. Sjezdu KSSS v roce 1956. Období československého stalinismu je proto možno vymezit léty 1948–1958.

Sledovaná dějinná etapa platí kvůli výrazným postihům, politickým procesům a všeobecné atmosféře strachu za nejrestriktivnější dekádu komunismu. Jak ovšem podotýkají historikové, *„Od poloviny padesátých let začalo velké množství příkazů strany ochabovat. Počaly se objevovat nové tendence, když mezi funkcionáři společenských zájmových organizací sílila snaha vymknout se co nejvíce kontrole a dirigování činnosti komunistickými institucemi“* (Kaplan, 2007, s. 48).

To, co veřejnosti evokují 50. léta (přestavba hospodářství, pracovní nadšení, boj proti třídnímu nepříteli, politický teror...), se týká jejich první poloviny a tzv. zakladatelského období režimu. Za takové jsou považovány roky 1948–1953, tehdy oficiálně nazývané budování základů socialismu, kdy byly položeny základní kameny či obrysy nového mocensko-politického systému (Kaplan, 1991). Právě v tomto, užším vymezení využívá termín „budovatelství“, eventuelně „budovatelské Československo“ i tato práce.

„První etapa zakladatelského období režimu (1948–1953) se časově shodovala s léty nejostřejšího napětí mezi světovými bloky, s balancováním na pokraji velkého válečného střetu. Tehdy Československo prožívalo nejhrůznější léta komunistické vlády. Byla to doba vrcholu masové nezákonnosti a perzekuce, tvrdé represe včetně politických procesů a vražd“ (Kaplan, 2007, s. 87).

2.3.2 Charakteristika budovatelského Československa

Období komunistické vlády v Československu začíná 25. únorem 1948, kdy prezident Edvard Beneš v důsledku vnitropolitické krize přijal demisi demokratických ministrů. Komunistické straně Československa (dále KSČ) vedené Klementem Gottwaldem tím otevřel cestu k převzetí moci ve státě. Následující etapa počátků komunistické vlády nad ČSR se vyznačuje rozsáhlou politickou, hospodářskou a sociální přestavbou ovlivněnou zahraničně-politickou orientací na Sovětský svaz.

Nový režim se označoval za obrozenou lidovou demokracii. Jeho hlavním politickým rysem byl monopol moci v rukou KSČ. *„Rozhodující postavení v mocensko-politickém systému měly komunistické instituce. Vláda a její útvary fungovaly jako jejich výkonné úřady, také jedině jim zodpovědné. Parlament se změnil v hlasovací stroj a prostor pro řečnická cvičení. Příslušelo mu poslušně potvrzovat návrhy zákonů, které předtím schválilo komunistické vedení. Soudy se v závažných trestných věcech řídily směrnicemi nebo přímými rozhodnutími komunistických institucí“* (Kaplan, 2007, s. 37). *„Všechny články moci¹³ ztratily svou samostatnost a nezávislost, sloužily k uskutečnění záměrů a směrnic mocenské skupiny“* (Kaplan, 1991, s. 38).

Mocenského monopolu strana docílila likvidací pluralitního politického systému a perzekucí odpůrců či politických soupeřů. V počátcích své vlády měla navíc širokou podporu veřejnosti; k formování komunistického monopolu pomáhaly naděje a představy valné většiny občanů, že nový režim splní hláсанé socialistické ideály a vybuduje sociálně spravedlivou společnost. V roce 1948 měla KSČ 2,6 milionu členů, což odpovídalo přibližně jedné šestině obyvatel Československa (Kaplan, 1991).

Vládu v ČSR KSČ upevňovala unifikací veřejného života a kroky proti občanské společnosti. *„Společenské organizace i tvorbu veřejného mínění podřídili představitelé moci svým potřebám, učinili z nich nástroj k prosazování své vůle. Zvláště dbali, aby se některá organizace neosamostatnila a nevystupovala jako opozice. Občanská společnost byla umrtvena, její společenská role byla natolik okleštěna, a dokonce změněna ve svůj opak – v poslušný nástroj moci, že jako samostatný faktor politického systému zanikla“* (Kaplan, 1991, s. 25).

Převzetí moci komunisty vyvolalo druhou emigrační vlnu. Přesný počet exulantů, kteří po únoru 1948 opustili Československo, není znám. Na základě kombinace různých údajů historikové odhadují, že během prvního dvacetiletí šlo

---

¹³ Výkonná, zákonodárná a soudní

o 60 000 lidí, v období do poloviny 50. let pak emigrovalo 37 až 45 tisíc lidí (Kocian, 2004).

V oblasti hospodářství se uplatňovala kolektivizace, industrializace (zejména na Slovensku) a s ní spojená militarizace. „Československo se mělo stát kovárnou východního bloku, zajišťující nejen výzbroj vlastní armády. [...] Výstavba ozbrojených sil, odpovídajících představám Moskvy, vyžadovala mimořádné zásahy do ekonomiky, zásahy prováděné na úkor ostatních sfér národního hospodářství a životní úrovně obyvatelstva.“ (Pernes, 2008, s. 37). Odčerpávání pracovních sil bez ohledu na ekonomické, sociální a lidské možnosti vedlo k nabourání odvětvové struktury (Kalinová, 2007). Uspokojování potřeb obyvatelstva ve službách bylo omezeno na úkor těžkého průmyslu. Čelit hospodářským neúspěchům se komunistické vedení rozhodlo měnovou reformou, která proběhla 1. června 1953 a u obyvatelstva, včetně protežovaného dělnictva, vyvolala negativní reakce.

Přelom 40. a 50. let v Československu je v souvislosti s monopolním postavením KSČ spojen se společenskou přestavbou. Preferovanou částí společnosti se stali dělníci, kteří byli hlavní oporou vládnoucí strany, a ta je svou třídní politikou na úkor jiných složek společnosti verbálně i fakticky upřednostňovala¹⁴. Střední vrstvy byly naopak nivelizovány. „Omezování a zatlačování tradičních středních vrstev se dělo administrativní likvidací živností a kolektivizací zemědělství“ (Kalinová, 2007, s. 124). Nedůvěru chovali představitelé moci k inteligenci; považovali ji za třídně a politicky nespolehlivou (Pernes, 2008). Stala se tak jednou z obětí komunistické perzekuce.

Prostředkem k perzekuci byl svévolný, účelový a politický výklad právních norem, kdy docházelo k hodnocení osob podle třídního a sociálního původu a politického profilu. Nezákonnost komunisté zdůvodňovali teorií zostřování třídního boje. Tzv. třídním nepřítelem se stali představitelé demokratických stran a struktur souvisejících s předchozím zřízením (Sokol), zástupci církve, inteligence a armády (především bojovníci ze západní fronty) a movití statkáři (tzv. kulaci). Ti všichni byli viněni z neúspěšnosti komunistické politiky a prozápadní orientace. Vlivem Stalinovy zásady o hlavním nepříteli ve straně se pozornost obrátila i na vlastní politiky KSČ.

---

¹⁴ Ve vytváření nového systému vč. jeho společenského rozměru KSČ vedle preferovaného dělnictva pomáhalo v prvních letech i studentstvo. Jirí Vytloukal hovoří o radikální až fanatické mládeži, jejíž úderky řádily na vysokých školách a rozhodovaly o osudech a životech jiných lidí. (Vykoukal, 2000, s. 260)

Vládní struktury své reálné, potenciální i fiktivní odpůrce trestaly vězením, prací v táborech nucených prací (TNP) nebo v armádních pomocných technických pracích (PTP). V době, kdy byla justice interpretována jako nástroj pracující síly v boji za socialismus, stály na vrcholu restriktivní pyramidy zkonstruované politické procesy, které „*působily jako nejúčinnější zdroj psychózy strachu a vytvářely tíživou atmosféru podezřívání, politické hysterie, ‚agentománie‘*“ (Kaplan, 1991, s. 83). Začínaly u nejradikálnějších oponentů a končily u nepohodlných straníků. Jak Kaplan dodává, právě psychologie strachu fungovala jako pevná součást politického vědomí společnosti (tamtéž, s. 142). „*S využitím údajů o rehabilitacích podle zákona z roku 1990 dospěl Karel Kaplan k závěru, že do roku 1955 si procesy vyžádaly přibližně 200 000 až 220 000 obětí (včetně osob odsouzených do táborů nucené práce). Násobíme-li je příslušníky rodin obětí, bylo procesy přímo postiženo nebo jejich následky neslo kolem milionu občanů*“ (Pernes, 2008, s. 73).

K naplňování svých cílů využívala KSČ protizápadní propagandu, kterou umocňovalo zavedení cenzury, narušení svobody slova a dohled nad režimu poplatnými médii. Propaganda „*měla vštěpovat občanům lásku, přátelství, obdiv a napodobování SSSR, přesvědčovat o jeho mírové a spravedlivé politice*“ (Kaplan, 2007, s. 33). Sovětizace byla ostatně součástí oficiální politické linie a státní ideologie a promítala se i do kulturního života. Umění vázané doktrínou socialistického realismu se stalo jedním z prostředků komunistické propagandy. Tzv. „*sorela*“ stavěla především na tradici lidového umění a aktualizovala ji o motivy strany a budování republiky. „*Moc se snažila vnucovat společnosti svoje poletí kultury, umělecký směr a vkus a degradovala kulturu na pouhou součást své ideologie*“ (Kaplan, 2007, s. 54–55).

Důležitým okamžikem v poválečných československých dějinách je smrt Josifa Visarionoviče Stalina 5. března 1953 a následné úmrtí prezidenta Klementa Gottwalda 14. března téhož roku. Nejužší vedení KSČ nastolilo kolektivní styl řízení strany. Gottwaldovy funkce byly rozděleny mezi dva členy vedení KSČ; v prezidentském křesle jej nahradil dosavadní předseda vlády Antonín Zápotocký, prvním tajemníkem ÚV KSČ se stal Antonín Novotný.

Rok 1953 byl zároveň obdobím, kdy vrcholila krize komunistického režimu v Československu (Pernes, 2008). Ta se projevovala především v rovině hospodářství a potřeb obyvatelstva, kterému navíc klesla životní úroveň. Důsledkem toho všeho byla již zmíněná měnová reforma.

Bakalářská práce

V roce 1954 sice v Československu proběhl další z monstrprocesů – se slovenskými „buržoazními nacionalisty“, situace se ale začínala uklidňovat. Za důkaz stabilizace poměrů v ČSR Pernes považuje rok 1956, kdy v Československu nedošlo k výraznému přehodnocení stávající politiky a veřejnost nijak aktivně nereagovala ani na události v Maďarsku.

3 Analýza mediálního obrazu budovatelského Československa

3.1 Autoři obrazu

První komentáře reflektující zprávu o udání Milana Kundery se v tisku objevily v úterý 14. října¹⁵. Ve velké míře je nabídly všechny seriózní deníky. Ty během následujících čtrnácti dnů předložily řadu materiálů, jež se ke kauze vztahovaly, a systematickým zájmem o informace, s nimiž přišel *Respekt*, otevřely veřejnou diskusi. Kauza kolem údajného udání Milana Kundery je tak jedním z typických příkladů nastolování agendy.

3.1.1 Skladba autorů

Vzhledem k mlčenlivosti Milana Kundery si musela být média vědoma toho, že se jim k případu pravděpodobně nevyjádří, a proto začala oslovovat široké spektrum osobností z české kulturní obce. Osoby, které se v podobě komentáře ke kauze vyjádřily a na Kunderově případě interpretovaly budovatelské období československých dějin, můžeme rozdělit do tří základních skupin.

Nejpočetnější autorskou skupinu tvoří **novináři**. Svě ke kauze Kundera pověděly nejvýraznější tváře jednotlivých českých deníků: v *Hospodářských novinách* kauzu komentoval Petr Fischer¹⁶, v *Lidových novinách* Miloš Čermák a Bohumil Doležal, v *Mladé frontě Dnes* v rámci svého Haiku Karel Steigerwald. V *Právu* se k události vyjádřil Pavel Verner i Petr Uhl, *Respekt* předložil již zmíněný komentář Martina M. Šimečky a později i spoluautora sporného textu Petra Třešňáka, v *Týdnu* kauzu komentoval Martin Fendrych. Svůj názor připojila i řada dalších novinářů a publicistů, například Vladimír Bystrov, Adam Drda, Jakub Patočka nebo Jiří Kubík.

Druhou skupinou lidí, jejichž hlas dostal v médiích prostor, byla **spisovatelská obec**. Časopis *Respekt* přinesl v dalším, 43. čísle pohledy pětice spisovatelů: Jana

---

¹⁵ Nepočítáme-li komentář Martina M. Šimečky „Majitel klíče“, který stěžejní Třešňákův a Hradilkův text v 42. čísle časopisu *Respekt* doprovázel.

¹⁶ Komentář Petra Fischera pro časopis *A2* viz Příloha č. 7.

Balabána, Václava Havla¹⁷, Edy Kriesové, Jaroslava Rudiše a Jiřího Stránského. Komentář pro *Literární noviny* napsala Eva Kantůrková, pro *Lidové noviny* Ivan Klíma¹⁸, pro *Právo* Lenka Procházková. Je zřejmé, že zvláštní pozornost média věnovala generaci Srpna, tzn. aktérům pražského jara a Kunderovým vrstevníkům. Noviny kromě zmíněných komentářů přinesly formou jiných žurnalistických žánrů postřehy Pavla Kohouta, Arnošta Lustiga nebo Milana Uhdeho.

Třetím, nejrozmanitějším blokem osobností, které kauzu komentovaly, byli **zástupci odborné veřejnosti**. Na jejich skladbě jsou jasně patrné jednotlivé aspekty, jimiž se média v průběhu kauzy zabývala. Svě komentáře tak v tisku publikovali překladatelé, literární kritici a teoretici (Samuel Abrahám v *Lidových novinách*, Jakub Češka v *Právu*, Richard Müller v *A2*), historikové (Pavel Paleček v *Lidových novinách*, Jiří Vančura v *A2*, Tomáš Zahradníček v *Mladé frontě Dnes*) nebo politologové (Bohumil Doležal a Alexandr Tomský v *Lidových novinách*).¹⁹

3.1.2 Autorské postoje

Naprostá většina komentátorů se postavila na obranu spisovatele Milana Kundery. Osvobozující reakce k romanopisci směřovaly od každé ze zmíněných skupin. Komentátoři zpochybňovali badatelskou činnost a autenticitu důkazového dokumentu, kritizovali způsob práce ÚSTR i *Respekt* za nedostatečnou rešerši, z „atentátu na autora“ vinili českou malost a závist, která se nedokáže smířit s úspěchem krajana, jenž se ke své domovině nezná tolik, jak by si země sama představovala.

Jedním z argumentů, kterému se ještě budeme věnovat podrobněji, byla také omluva Kunderova možného provinění dobou, v níž k udání mělo dojít. Smysl a směr argumentace můžeme shrnout do citace z komentáře Ivana Klímy: „*Vše se událo koncem zimy padesátého roku, tedy v době, kdy se blížil svému vrcholu komunistický teror. Vědět o někom, kdo se nelegálně objevil v zemi, a krýt ho, znamenalo napomáhat velezradě. Nikdo, kdo se ocitl v takové situaci, si nemohl být jist, jaký trest ho čeká, protože justice byla ve službách zločinného režimu. [...] Oficiální propaganda takový*

---

¹⁷ Komentář Václava Havla viz Příloha č. 8.

¹⁸ Komentář Ivana Klímy viz Příloha č. 9.

¹⁹ Vedle tohoto trojího dělení se v médiích v nepatrné míře objevily i osobnosti, které nelze zahrnout ani do jedné ze stanovených kategorií. Jednak je to český prezident Václav Klaus, dále pak vnuk Ivy Militké Matěj Dlask.

čin oslavovala jako službu socialismu, který byl přece nadějí lidstva. Našlo se i dost těch, kteří sloužili režimu jako provokatéři“ (Klíma, LN, 16. 10. 2008, s. 2).

Proti vlně všeobecné podpory spisovatele stojí redakce *Respektu*. Podle její argumentace byla motivem pro zveřejnění informace o Kunderově přečinu snaha otevřít diskusi o novějších československých dějinách a vinách komunismu. Čin všeobecně uznávaného spisovatele a společenské autority měl v pojetí redakce zafungovat jako vzorový případ. Podle komentáře Petra Třešňáka „*slavné jméno v zažloutlém policejním spise dávalo naději, že se konečně rozpoutá debata nad tím, jak jsme žili a co se s námi dělo v dobách hluboké totality*“ (Třešňák, Respekt, 20. 10. 2008, s. 13).

Takový přístup je jasně podmíněn názorovou orientací listu; *Respekt* vyrůstá z *Informačního servisu*²⁰, orientuje se liberálně a zásadně antikomunisticky. Pohled listu na Kunderův čin je také proto negativní.

Na bouřlivou diskusi, která po zveřejnění Udání Milana Kundery vznikla, reagoval již 15. října na svém blogu „*svehla.blog.respekt.cz*“ redaktor a bývalý šéfredaktor *Respektu* Marek Švehla. Odmítl, že by šlo o cílenou kampaň vůči spisovateli, upozornil rovněž, že i nezveřejnění zjištěného by mělo svou mravní rovinu. Zpochybňování důvěryhodnosti dobových dokumentů Čechům podle Třešňákovy komentáře „*Lekce Kundera*“ (Respekt, 20. 10. 2008) zavírá dveře k minulosti a znemožňuje její zkoumání.

Obdobně se vyjádřil také Petr Fischer z *Hospodářských novin*, který přístup některých novinářů ostře kritizoval. Podle jeho komentáře „*Paranoia v kauze Kundera banalizuje zlo i (ne)vinu*“ (HN, 15. 10. 2008, s. 8) přístup novinářů k problému celou situaci banalizuje a škodí jí, stejně jako obrana útokem. Fischer vytyčil tři banalizující rysy, kdy se aféra popisuje jako msta novinářů (event. disidentů) na Kunderovi, odvěta komunistů nebo obhajoba vlastní existence ze strany ÚSTR.

3.2 Motivy

V úvodní části věnující se metodice již bylo řečeno, že tato práce sleduje takové významné struktury v komentářích ke kauze Kundera, jež nějakým způsobem reflektují budovatelské období. Na tomto místě je vhodné připomenout, že zobrazování

---

²⁰ Vznikl již 20. listopadu 1989 a byl jedním z prvních nezávislých zdrojů informací o dění v Československu (20 let očima Respektu, 16. 9. 2009).

padesátých let je u naprosté většiny rozebíraných textů jen jednou z mnoha složek jejich mediálního obsahu²¹. Čili, že autoři se v komentářích nevěnují kauze Kundera jen z pohledu doby, v níž mělo k udání dojít, ale zohledňují i jiné aspekty (např. úlohu ÚSTR).

Vzhledem ke sledovanému tématu se však tato práce v následující části zaměří čistě na mediální obraz budovatelského Československa. Ten je podle charakteru (z komentářů) extrahovaných relevantních pasáží a využívaných motivů rozdělen do několika tematických skupin:

- a) Obecný charakter doby
- b) Atmosféra strachu
- c) Úloha udání v budovatelském Československu
- d) Mladá inteligence pod vlivem propagandy
- e) Historické akcenty
- f) Dobový slovník a jeho aktualizace

V následující části práce se budeme jednotlivě všem zmíněným motivům věnovat. Pro větší přehlednost textu jsou konkrétní příklady extrahovaných pasáží řazeny jako citace až za jednotlivé rozborů²².

3.2.1 Obecný charakter doby

V obecné rovině jsou v analyzovaných textech padesátá léta nahlížena výhradně negativně.

Autoři akcentují totalitní charakter a ideologický rozměr doby a podtrhávají jej negativně zabarvenými přívlastkyⁱ. O období, v němž měl Kundera udat agenta Dvořáčka, tak mluví jako o totalitním, nedemokratickém, nesvobodnémⁱⁱ a zároveň jako

---

²¹ **Obsah mediálního produktu:** Definice obsahu mediálního produktu (jímž je v tomto případě komentář) můžeme najít u Barbary Köpplové a Jana Jiráka. S odvoláním na Shoemakera a Reeseho obsah definují jako „úplný kvantitativní a kvalitativní rejstřík verbálních i vizuálních informací distribuovaných masovými médii - jinými slovy prostě všechno, co se v nich objevuje“ (Jirák, Köpplová, 2007, s. 120).

²² Jednotlivé části rozporů odkazují na vybrané citace prostřednictvím římského číslování. U každé citované pasáže tato práce uvádí název média, v němž se komentář objevil, datum, autora a stranu. Seznam použitých komentářů obsahuje Příloha č. 10.

o hnusném (K. Steigerwald), kafkovskémⁱⁱⁱ, odporném (M. Fendrych), šíleném (J. Kubík), temném^{iv} nebo zvrhlém (M. Šimečka). Ve zkratkovém popisu zdůrazňují jeho krutost (P. Třešňák), nehumánnost a nemorálnost (V. Bystrov), upozorňují na jeho pokřivenost a lživost (V. Havel).

Komunistický režim v 50. letech charakterizují jako nejvyšší stupeň totalitního systému, období nejtvrdší stalinské represe (P. Třešňák), dobu teroru (I. Klíma), zločinné tažení za ovládnutí světa, které využívá mefistofeleské policejní praktiky^v, způsobuje destrukci (J. Peňás) a vězní ducha (M. Šimečka).

Vzhledem k tehdejší totální propagandě a kontrolám všech složek lidského života ani autoři komentářů při reflexi budovatelského Československa nerozlišují mezi historickou etapou jako takovou a tehdy vládnoucím režimem.

Vybrané citace:

- i. *Ta doba na nás zeje jako páchnoucí černá jáma.* (Fendrych, Týden, 20. 10. 2008, s. 72)
- ii. [...] *o několik let později trefně poukazuje na zrudnost komunistické diktatury.* (Horák, LN, 15. 10. 2008, s. 10)
- iii. *Sám Kundera se v kafkovských 50. letech mohl domnívat, že jde o provokaci.* (Paleček, LN, 21. 10. 2008, str. 10)
- iv. *Příběh z šílených, temných časů plných úzkosti.* (Rudiš, Respekt, 20. 10. 2008, s. 17)
- v. *Proto jde strach [...] z přehlížení mefistofeleské mechaniky a postupů komunistického režimu, který ze svých věrných, byť by se nám jevíli sebevzdělanějšími a sebenadanějšími, systémově dělal mravní hyeny či dokonce vrahy.* (Bystrov, LN, s. 11, 17. 10. 2008, s. 11)

3.2.2 Atmosféra strachu a nejistoty

Aspekt strachu bývá často zdůrazňovaným jevem v běžném životě padesátých let. Podtrhuje všeobecnou představu o budovatelském Československu jako o období

Uvedení dne vydání namísto čísla umožňuje čtenáři sledovat časové rozložení kauzy. Uvedením autora je zohledněna osobitost komentáře jakožto žurnalistického žánru. Čtenář tak může na konkrétních

soudních procesů, masových perzekucí a (propagandou vytvářené) hrozby světového konfliktu se Západem.

Skutečnost, že komentátoři „strach“^{ci} hojně zmiňují, tak potvrzuje i výklad historiků, podle nichž bylo zastrašování jedním z hlavních ideologických nástrojů nového režimu (Kaplan, 1991), neboť s vytvořením obrazu obav mohl sám působit spásonosně²³.

Autoři rozebíraných textů poukazují na dnes až absurdně působící činy, které mohly člověka přivést do střetu s vládnoucím systémem: pohlednice s ironickým textem, soukromý rozhovor, slova pronesená o druhém člověku^{ii iii}. Vyvolávají dojem, že režim trestal iracionálně, a tak jen utužují iluzi nepochopitelného zla – tu ostatně předkládá už obecný obraz 50. let. Stalinistický režim komunistické vlády byl přitom organizovaný stroj, byť častokrát až s absurdními dopady²⁴.

Komentátoři se rovněž zaměřují na (se strachem související) nejistotu. Upozorňují na nejistotu představitelů jednotlivých společenských vrstev^{iv}, která souvisela se společenskou přestavbou a s orientací KSČ na dosud nepreferované dělnictvo. Kromě toho dodávají, že nejistota kořenila právě ve všeobecné špionománii umocněné prorežimními provokatéry^v.

Vybrané citace:

- i. *Druhou významnou složkou [po fanatismu] byl strach. Strachem byla prolezlá celá společnost, i tito lidé.* (Doležal, LN, 17. 10. 2008, s. 11)
- ii. *Že si místo poprav y Dvořáček nakonec odseděl "pouze" čtrnáct let, je jen šťastná náhoda ve společenském klimatu, v tom kotli nadšení a krutosti, kdy se popravovalo za menší delikt, než je být agentem chodcem.* (Verner, Právo, 14. 10. 2008, str. 6)
- iii. *Doba, kdy pár slov pronesených o druhém člověku mohlo znamenat smrt nosnou tragédii, byla opravdu hrozná* (Kriseová, Respekt, 20. 10. 2008, s. 16)

---

případech sledovat také skladbu autorů, kteří se ke kauze Kundera vyjadřovali.

²³ Představitel hrozby, třídní nepřítel, byl přitom do značné míry pouze umělým konstruktem.

²⁴ Jak připomíná Jiří Pernes, o absurdnosti tehdejší situace vypovídá také skutečnost, že Gottwaldův zeť Alexej Čepička, který byl členem Politického byra ÚV KSČ, místopředsdou vlády a ministrem obrany a který spolurozhodoval o tom, kteří vrcholní straničtí funkcionáři budou zatčeni a uvězněni, patřil současně mezi ty, na něž Státní bezpečnost směřovala výslechy a sbírala informace (Pernes, 2008).

- iv. *V této době stačilo, aby nějaký zapálený studentský svazák pronesl kritiku profesora, že není na výši doby a setrvává na starém způsobu myšlení, a pan profesor si mohl hledat jinou práci. Třeba v dolech, aby se mezi dělnickou třídou zocelil a zakalil. (Lebeda, HN, 30. 10. 2008, s. 10)*
- v. *Našlo se i dost těch, kdo sloužili režimu jako provokatéři. Ve chvíli, kdy o člověku, který byl režimem označován za nepřítele, vědělo víc lidí, hrozilo nebezpečí, že někdo z nich je provokatér a učiní udání; zbylé tím pochopitelně vystaví nebezpečí, že budou odsouzeni za to, že nepřítele kryli. Je pravda, že se našlo dost statečných lidí, kteří i v takových situacích byli ochotni riskovat svoji svobodu anebo život raději, než by zašli na stanici SNB a udali. (Klíma, LN, 16. 10. 2008, s. 10)*

3.2.3 Úloha udání v budovatelském Československu

Výrazný prostor v rozebíraných komentářích dostává otázka udání. Autoři je chápou jako jednu z forem spolupráce s komunistickým režimem, a dalo by se proto předpokládat, že bude interpretováno výrazně negativně. Tak je tomu ovšem pouze v obecné rovině úvah o postavení a významu udání v budovatelském Československu, kdy se vskutku příliš neliší postoje redakce *Respektu* a ostatních komentátorů. Martin M. Šimečka sice označuje udání nejradikálněji – jako hříchⁱ – další autoři ovšem mluví i o zraděⁱⁱ (L. Navara) nebo démonu souhlasu (J. Peňás).

Z analyzovaného materiálu je ovšem zřejmé, že negativnost udání si komentátoři uvědomují až zpětně, což dokládá např. časté využívání obrátů typu „při pohledu očima doby“. Odsudečný postoj k udání proto není zdaleka tak vyhraněný jako v případě obecného popisu budovatelského Československa. Právě využíváním autorského postoje „dnešní poučenosti o chybách minulosti“ se již v základní rovině úvah o udání objevují tendence je relativizovat. Takový přístup je pak výrazně umocněn při konkretizaci udání na případ Milana Kundery.

V tu chvíli komentátoři zohledňují dobové souvislosti tak, aby původně jasné chápání spolupráce s režimem v Kunderově případě problematizovali. Autoři se shodují na tom, že udání bylo součástí života v budovatelském Československu, a vytýkají tři možné, vzájemně se prolínající důvody:

1) Mohlo být podmíněno výše zmíněnou atmosférou strachu, která především v první polovině padesátých let panovalaⁱⁱⁱ.

2) Člověk mohl také akt hlášení chápat jako povinnost, běžnou součást života^{iv} a

3) v případě, že stávajícímu zřízení a komunistické ideologii důvěřoval, se navíc domníval, že prospívá dobrou věcí^v.

Skutečnost, že autoři všechny zmíněné aspekty kombinují, dokazuje, že se jejich argumentace opírá o dnes hojné informace o represivních krocích komunistického režimu v počátcích jeho existence. V časech totální propagandy však občané zdaleka tolik informováni nebyli. Strana je naopak zahltila zprávami o činnosti domácích nepřátel a zahraničních hrozbách. Málomocný přesvědčený komunist, který tehdejší ideologii věřil, pociťoval z kroků režimu strach, a to minimálně do zahájení procesů „s nepřáteli ve straně“²⁵.

Vybrané citace:

- i. *Udání je hřích, z něhož totalitní režim udělal ctnost a podstatu svojí síly. (Šimečka, Respekt, 13. 10. 2008, s. 13)*
- ii. *Ale podívejme se na věc nejdříve očima doby: vždyť zradit a udat kohokoli pro cokoli bylo opravdu nesnesitelně snadné. Zrada vůbec byla v totalitní éře součástí našich osudů v mnohem větší míře než dnes: pro nejružnější výhody či z donucení se zrazovaly vlastní i cizí životy, mnohý Čech ovšem "pochtivě" zradil druhého, aby se sám nedopustil zrady na ideálech, kterým věřil. (Navara, MfD, 14. 10. 2008, s. 10)*
- iii. *V takovém státě se osoba může stát udavačem nejen z přesvědčení, pro zvrácenost charakteru, ale třeba z lidského strachu a nejistoty. [...] Povaha komunistické vlády v padesátých letech přesvědčivě dokazuje, že jistý si nemohl být skutečně nikdo, malorolníkem počínaje a členem vedení strany konče. (Jirsa, LN, 22. 11. 2008, s. 26)*
- iv. *Udávání a sebeudávání ("kádrové dotazníky") bylo přirozenou součástí morálky 50. let. Hrdinou doby byl Pavlík Morozov, který udal vlastního otce. Udávali i nekomunisté - ze strachu. [...] Kundera byl věřící komunist.*

---

²⁵ Hledání vnitřního nepřítele, tzn. nepřítele uvnitř komunistické strany, vycházelo ze Stalinovy teorie o zostřování třídního boje a v Československu se projevilo především procesem se skupinou kolem tajemníka KSČ Rudolfa Slánského (viz dále). Fakticky však Stalinem nastolený kurs reagoval na sovětsko-jugoslávskou roztržku; Stalin se obával, že by i další země východního bloku mohly začít

Spolupráci s bezpečností považoval za normální. (Zídek, LN, 18. 10. 2008, s. 22)

- v. *Člověk vůbec nemusel být zapálený nebo fanatický komunista, který takové věci dělá v upřímné víře, že tím upravuje cestu k příchodu lepšího světa. Stačilo, když si nebyl jist, jestli to není past na něj nebo na někoho jemu blízkého, anebo si tím dokonce byl "téměř jist".* (Havel, Respekt, 20. 10. 2008, s. 15)

3.2.4 Mladá inteligence pod vlivem propagandy

Jednou z linií komunistické propagandy bylo prosazování a utužování kultu mládí, který mj. značil rozžehnutí se „starým pořádkem“ (Macura, 2008). Komunistická strana Československa v mladých lidech spatřovala ideologický potenciál. Sám Milan Kundera, který se sledovanému období věnuje ve svém románu „Žert“, o tehdejších pocitech mladých (vysokoškoláků) napsal: „*V profesorských sborech bylo tehdy málo komunistů a tak v prvních letech řídili vysoké školy komunističtí studenti téměř sami, rozhodující o obsazení profesorských sborů, o reformě výuky i o učebních osnovách. Opojení, které jsme zažívali, se obvykle nazývá opojení mocí ale [...] mohl bych volit i méně přísná slova: byli jsme uhranuti dějinami; byli jsme opojeni tím, že jsme vyskočili na hřbet dějin a cítili je pod sebou*“ (Kundera, 1996, s. 75).

V březnu 1950, kdy mělo k udání Miroslava Dvořáčka dojít, Kundera prvním rokem studoval pražskou FAMU²⁶ a krátce předtím byl vyloučen z Komunistické strany Československa. Dá se však předpokládat, že s režimem tak jako řada ostatních levicově orientovaných intelektuálů nadále sympatizoval (ostatně i čtyři roky poté, v roce 1954, publikoval poemu „Poslední máj“ o Juliu Fučíkovi).

Právě Kunderovo postavení a smýšlení na začátku padesátých let vedlo komentátory k tomu, aby se ve svých příspěvcích ke sledované kauze věnovali i vlivu propagandy na tehdejší společnost a zejména mladou inteligenci¹, což je jen další

---

usilovat o vlastní cestu k socialismu bez ohledu na Sovětský svaz. Restrikcemi uvnitř vedení měl země zastrašit a prostřednictvím sovětských poradců je více připoutat k Moskvě (www.totalita.cz).

²⁶ Zde studoval nejdříve režii a poté scenáristiku. Na FAMU nastoupil po dvou semestrech literární vědy a estetiky na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy (Janoušek, 1995, s. 476).

způsob, jak ukázat sílu komunistické ideologie v počátcích jejího masového působení v Československu.

O angažovanosti mladé generace na společenské přestavbě ČSR a budování socialismu mluví např. Jana Soukupová jako o době, kdy i Kundera zpíval falešně (MfD, 17. 10. 2008, s. 4). Jiní autoři píší o komunistickém snuⁱⁱ, mladých nadřzených bolševicích nebo bujarém svazáctví. Mladá inteligence měla být komunistickou ideologií a stalinismem vábena, omámena, zmanipulována a zfanatizovánaⁱⁱⁱ. Vliv na to podle analyzovaných textů měla atraktivita revoluční novosti a síla levicové utopie po druhé světové válce (včetně vítězné úlohy Sovětského svazu)^{iv}.

V souvislosti s komunistickou profilací mladé generace včetně vysokoškolských studentů, k níž v období kolem roku 1948 došlo, zmiňují komentátoři (stejně jako Kundera v uvedené pasáži) čistky na vysokých školách^v. Tím se dostáváme k další rovině zobrazování budovatelského Československa, již představuje zmiňování konkrétních událostí či stěžních rysů daného období. Podrobněji se tomu věnujme v následující kapitole.

Vybrané citace:

- i. *Na rozdíl od pravicových diktatur, které strhávají hlavně xenofobní lůzu, uvěřila levicové utopii po únoru 1948 významná část zdejších intelektuálních elit. Generace Milana Kundery, která během čtyř dekad prošla cestou od stalinismu přes reformní socialismus až k úplnému prozření v srpnu 1968, se díky své jedinečné zkušenosti stala výrazným interpretem minulosti. (Třešňák, HN, 4. 11. 2008, s. 13)*
- ii. *Kdybychom prošli všechny procesy od roku 1948 do konce padesátých let a analyzovali další tragické zlomy v osudech milionů lidí, zjistili bychom, že prstem na druhé neukazovali pouze agenti či konfidenti, ale naopak nejvíc právě obyčejní komunisté a strachem demoralizovaní horlivci, zmanipulovaní pro potřeby komunistického snu. Byl to čas našich Pavlíků Morozovů neváhajících ve jménu ideologické představy vztáhnout ruku i na nejbližší. (Bystrov, LN, 17. 10. 2008, s. 11)*
- iii. *[...] zejména mladí komunističtí intelektuálové byli natolik zfanatizováni, že byli pro svou víru schopni učinit všechno. (Doležal, LN, 17. 10. 2008, s. 11)*

- iv. *Vábení revoluční novosti, které se na pozadí zkušenosti s válkou a okupací jevílo smysluplnější než návrat k prvorepublikové demokracii* (Bílek, HN–Víkend, 24. 10. 2008, s. 24)
- v. *Kolik jsme mohli mít Kunderů bez všivé totality? Bez nadržенých mladých bolševíčků, kteří v padesátých letech rozjžděli rudé ideologické čistky?* (Fendrych, Týden 20. 10. 2008, s. 72)

3.2.5 Historické akcenty

V předchozích kapitolách se tato práce zaměřovala na jednotlivé linie mediálního obrazu padesátých let, konkrétně obecný popis doby, atmosféru strachu, úlohu udání jako formu spolupráce s režimem a obraz mladé inteligence. Důležitým prvkem mediálního obrazu budovatelského Československa jsou rovněž dobové souvislosti, které komentátoři zmiňují, neboť jim vlastním zmíněním přisuzují v rámci mediálního obrazu určitý význam²⁷.

Převzetí moci v Československu, jež v únoru 1948 provedla Komunistická strana Československa, ovlivnilo českou společnost minimálně na dalších čtyřicet let. Pro následný vývoj to byl naprosto klíčový dějinný moment. Komentátoři v souvislosti s událostmi zimy 1948 upozorňují na to, že nástup diktatury proběhl prakticky bez odporu (Zahradníček, MfD, 14. 10. 2009) jako naplnění snu davů (Švec, Právo, 23. 10. 2008) a že to byli právě komunisté, kdo v roce 1946 v prvních poválečných volbách zvítězil²⁸. Jiří Peňás dodává, že komunismus měl i po únorovém převratu značnou podporu obyvatelstva, kteří v něm spatřovali alternativu k neuspokojivému předválečnému vývojiⁱ.

Komentátoři se zaměřují také na osudy těch komunistických funkcionářů, kteří upadli v nemilost vlastní strany. Zmíněny tak jsou případy Vladimíra Clementiseⁱⁱ, Rudolfa Slánského a Otty Šlinga. Všichni tři se stali oběťmi Stalinovy teorie

---

²⁷ Největší mírou celou kauzu do dobových souvislostí a událostí ukotvuje spolupracovník časopisu Týden Ivan Motýl v textu Ponurá zpráva o 14. březnu 1950 s podtitulkem Nejjasnější éra lidstva, hon na špiony, druhá heydrichiáda.

²⁸ V české části Československa utřžila KSČ 40,17 % hlasů (Kalinová, 2007).

o zostřování třídního boje a hledání nepřítele ve straně, když byli po popravení po zkonstruovaném „procesu s vedením protistátního spikleneckého centra“²⁹.

Komentáře využitím tohoto případu potvrzují okřídlený citát o revoluci požírající své děti. Akcentováním skutečností, že v politických procesech stanuli na lavici obžalovaných i čelní komunisté, upozorňují na politickou nestabilitu první poloviny padesátých letⁱⁱⁱ. Nezmiňují přitom jen tzv. slánskiádu; o politických procesech mluví i obecně^{iv} a upozorňují na jejich konání mimo Československo v dalších zemích sovětského bloku (Bulharsko, Polsko, Sovětský svaz). Nejčastěji zmiňují Maďarsko a proces s tamním ministrem zahraničí Lászlem Rajkem. Několikrát je zohledněn i nejznámější československý proces – s Miladou Horákovou^v.

Hojné zmiňování politických procesů a související masivní kampaně funguje ve sledovaných komentářích jako prostředek konkretizace. Politické procesy a popravy politických odpůrců můžeme chápat jako vrchol komunistické restrikce, který svou nezákonností vzbuzuje v české společnosti výrazné emoce. Autoři proto „přízrak“ soudního tribunálu ve sledovaných textech využívají ke konkrétnímu vykreslení atmosféry strachu, jež podle nich v první polovině padesátých let panovala. Stejnou funkci mají i zmínky o věznicích, pracovních táborech a rozsáhlém zatýkání.

Pokud komentátoři píšou o odporu některých Čechů proti komunistickému režimu, je vyjádřen jen pasivně. Zmiňují se pouze o odpůrcích režimu vězněných v pracovních lágrech a třetí odboj je až na jedinou výjimku naprosto opomíjen³⁰. Oproti tomu je prostor věnován informacím o komunistických krocích proti církevní hierarchii, případně zatčení části československé hokejové reprezentace před odjezdem na mistrovství světa v Londýně³¹.

Informace o hospodářské přestavbě, již komunistické vedení vlivem sovětizace začalo po převzetí moci v Československu realizovat, komentáře redukuje jen na zmínky

---

²⁹ Vladimír Clementis byl od března 1948 do března 1950 ministrem zahraničních věcí a patřil mezi členy ÚV KSČ. Rudolf Slánský byl v letech 1945–1951 generálním tajemníkem KSČ. Otto Šling zastával v letech 1945–1950 funkci brněnského krajského tajemníka KSČ. Všichni byli souzeni ve vykonstruovaném procesu, který začal 20. listopadu 1952. V jeho rámci stanulo před Státním soudem čtrnáct nejvyšších funkcionářů Komunistické strany Československa, všichni byli shledáni vinnými a jedenáct ze souzených (včetně zmíněné trojice) bylo popraveno. Proces se Slánským doprovázela silná antisemitská kampaň. V žádné jiné zemi nebylo popraveno tolik obžalovaných jako v ČSR (Kocian, 2004).

³⁰ Jediná zmínka o protikomunistickém odboji, konkrétně o bratrech Mašínech, padne v komentáři Petra Třešňáka: „*Něco v nás se vzpírá přijmout gottwaldovský (o tom husákovském ani nemluvě) režim jako jednoznačně zločinný. Proto má česká společnost takový problém akceptovat přesvědčení bratří Mašíňů, že stalinismu bylo správné postavit se se zbraní v ruce*“ (Třešňák, HN, 4. 11. 2008, s. 13).

o kolektivizaci zemědělství. V souvislosti s tím je pak také zmíněna kampaň k mandelince bramborové³².

Vybrané citace:

- i. *Myslím, že při posuzování "případu Kundera" se zapomíná na skutečnost, že totalitní režim nebyl ničím, co se tu objevilo náhle, nečekaně a přes odpor obyvatel. Československo – Čechy více než zbytek republiky – si ho do jisté míry vybralo. V prvních letech se komunismus prosadil za pomoci a souhlasu značné části obyvatelstva, které v něm spatřovalo způsob řešení sociálních problémů, odstranění majetkové nerovnosti, ba jistou dějinnou spravedlnost po zradě Západu. Jistá forma tohoto souhlasu se udržela skoro až do jeho konce, byť už dávno nešlo o patetickou víru v pokrokové zřízení. (Peňás, Týden, 20. 10. 2008, s. 16)*
- ii. *Očekávaný byl a je jen jeden hlas: vysvětlení Milana Kundery, jeho verze příběhu, který se odehrál v jistě nelehké době – 14. března 1950 – přesně v den, kdy prezident Gottwald odvolal Vlada Clementise z postu ministra zahraničí a kdy už celých čtyřadvacet hodin sedělo ve vězení celé československé hokejové mužstvo, dvojnásobní mistři světa. (Fischer, HN, 5. 11. 2008, s. 8)*
- iii. *Stalinovi se dařilo prosazovat v mezinárodním komunistickém hnutí tezi o zostřujícím se třídním boji. Od ní už byl jenom krůček k hledání nepřítele ve vlastních řadách. [...] Gottwald měl na vybranou: buď obětuje svého nejlepšího kamaráda Slánského, nebo se vystaví nebezpečí, že Stalin ukáže prstem přímo na něj. [...] Přicházely politické procesy, při nichž se ženy zřikaly svých manželů, synové otců, děti rodičů. Lidé se báli jeden druhého. Kádrovalo se a zastráovalo vždy a všude. (Lebeda, HN, 30. 10. 2008, s. 10)*
- iv. *Hon na špiony a zahraniční agenty se stupňuje už od počátku února 1950. Noviny pitvají jeden monstrproces za druhým, trpí celá východní Evropa. (Motýl, Týden, 20. 10. 2008, s. 18)*

---

³¹ Tuto skutečnost detailněji rozebírá kapitola „4.1 Individuální rovina“ v následující části práce.

³² Přemnožení mandelinky bramborové na českých polích v létě 1950 vedlo vládu k celorepublikové propagandistické kampani, podle níž mandelinku na české pole z letadel shazují Američané, aby poškodily československé hospodářství. Rétorika ranné fáze studené války byla umocněna tím, že komunistická propaganda sběr mandelinky dávala do souvislosti s tehdy probíhajícími americko-

- v. *V čase, kdy mě a více než čtvrt milionu dalších strana zavřela a odsoudila na miliony let v děsivých věznicích a uranových lágrech, 243 mužů a jednu ženu popravila a tisíce jich umučila a postřílela takzvaně při útěku, Milan Kundera téhle straně sloužil, obdivoval ji, oslavoval.* (Havel, Respekt, 20. 10. 2008, s. 15)

3.2.6 Dobový slovník a jeho aktualizace

Specifickým prostředkem, k němuž se autoři analyzovaných textů uchylují, je využití názvosloví komunistické ideologie. Jeho prostřednictvím čtenářům jiným než popisným a informativním způsobem přibližují reflektované období.

Volené výrazy z komunistického slovníku (světlé zítřky, záškodník, služba socialismu) totiž v dnešní publicistické tvorbě působí neobvykle, vykazují stylové i dobové zabarvení; jsou příznakové. Jako příznakovost chápeme užití jazykového prostředku mimo komunikační oblast, do níž obvykle náleží (Čechová, 2008). V tomto případě by nás slovník socialistické propagandy nepřekvapil v dobovém tisku, v současné produkci však jeho použití (aktualizace) působí jako anomálie.

Autoři komentářů názvosloví komunistické ideologie využívají dvojitým způsobem. Předně příslušné výrazy zasazují do těch pasáží, které se přímo vztahují k budovatelskému Československu a v nichž sledované období reflektují. Takové využití dobového slovníku je motivováno snahou popisovanou etapu čs. dějin úsporně vykreslit; komentátoři v tomto případě využívají společné kulturní paměti národa a předpokládají, že proklamované komunistické fráze lidé znajíⁱ.

Současné použití komunistického názvosloví s sebou vzhledem k charakteru komunistického režimu v padesátých letech nese i jistou dávku ironieⁱⁱ ⁱⁱⁱ a zároveň odkaz na lživost některých tehdejších hesel. Komentátoři se tím snaží poukázat na sílu a principy jazyku komunistické moci tak, jak o nich píše Petr Fidelius. „*Jazyk tu není nástrojem přesvědčování, nýbrž nástrojem moci. Nejde tu o žádné šíření myšlenek, spíš naopak, o ochromení samotné schopnosti myslet*“ (Fidelius, 2002, s. 165).

Druhou variantou je použití dobového slovníku (a dobových souvislostí) v rámci protiargumentace. Tento přístup se objevuje u komentátorů, kteří kritizují postup ÚSTR

---

sovětskými boji v korejské válce. Mandelinka tak byla vypodobněna v amerických rysech (Macura, 2008).

a časopisu *Respekt*^{iv} v ve věci zveřejnění informací o Kunderově udání. V takovém případě komentátoři píšou o svých názorových protivnících (*Respektu*, ÚSTR) jako o kádrujících, novodobých Urválcích^{33vi} lovcích v estébáckém bahnu a pořádajících štvance na „nepřítele“. Nejradikálněji se vyjádřila Lenka Procházková, která kauzu Kundera přirovnala k hanobící kampani proti svému otci Janu Procházkovi³⁴.

I v tomto případě autoři předpokládají společnou kulturní paměť národa. V jejich pojetí však plně aktualizovaný dobový slovník funkce vážně míněného argumentačního prostředku. Přílišná expresivnost, citová zabarvenost a volba výrazů (slova jako bahno, štváci, štvance) využívaných na adresu kritizovaných osob a institucí ovšem vzhledem ke své agresivitě působí zbytečně přemrštěně a místy i nezáměrně směšně. Přejímání agresivní komunistické rétoriky proto konotuje spíše řeč oficiální propagandy než jejich odpůrců. Právě „komunistická propaganda se nikdy netajila tím, že slovo je pro ni „ideovou zbraní“, výchovným prostředkem, tedy v podstatě mocenským nástrojem“ (Fidelius, 2002, s. 13). Jak připomněl novinář Petr Fischer: „Boj o Kunderu zaplavil starý komunistický jazyk, jen tentokrát použitý ve jménu obrany ikony Velikána, demokracie, politické kultury, ba i charakteru národa“ (Fischer, A2, 29. 10. 2008, s. 21).

Vybrané citace (komunistický slovník jako prostředek úsporného vykreslení):

- i. *Oficiální propaganda takový čin oslavovala jako službu socialismu, který byl přece nadějí lidstva. Našlo se dost těch, kdo byli přesvědčeni, že udat takzvaného nepřítele je jejich povinností.* (Klíma, LN, 16. 10. 2008, s. 10)
- ii. *Student Kundera se o "agentovi imperialismu" dověděl až z druhé ruky.* (Klimeš, MFplus, 24. 10. 2008, s. 52)
- iii. *Tehdy ještě jako nestraník, ale tak jako statisíce nebo možná miliony tehdejších mladých lidí jsem byl přesvědčen, že " nastoupená cesta" vede k " lepším zítřkům". Že se nelze vracet k sociální nespravedlnosti ani*

---

³³ Josef Urválek byl státní prokurátor v politických procesech 50. let. Ve funkci žalobce stanul v procesu s Miladou Horákovou i Rudolfem Slánským (www.totalita.cz).

³⁴ Spisovatel a scenárista Jan Procházka patřil mezi reformní komunisty, kteří se výrazně angažovali v období pražského jara. Po roce 1968 však bylo jeho veřejné působení zakázáno. V roce 1970 odvysílala Československá televize pořad Svědectví od Seiny, který mj. používal zkreslující sestřih odposlechu rozhovorů mezi Procházkou a literárním vědcem Václavem Černým. Proti Procházkovi následně

k někdejšími spojencům, co nás nechali na holičkách, atd. atd. (Vančura, A2, 22. 10. 2008, s. 19)

Vybrané citace (komunistický slovník jako nástroj proti-argumentace):

- iv. *Dnešní spor je o žurnalistické neprofesionalitě, o nedotažené rešerši, pomocí které se Respekt a jiná média snaží donutit Milana Kunderu, aby promluvil o něčem, co se podle něj nestalo, což je metoda, kterou používala StB. Vnášení této metody do veřejného prostoru na začátku jednadvacátého století oživuje ducha padesátých let.* (Hvízd'ala, Euro, 27. 10. 2008, s. 124)
- v. *V této debatě už ale vůbec nejde o nějaká fakta, nýbrž o zásadní spor ideový. Řekni mi, co soudíš o Kunderovi, a já ti povím, co jseš zač! Psát se rok 1950, zavánělo by to třídním bojem.* (Franěk, Právo, 17. 10. 2008, s. 6)
- vi. *Možná se z toho novodobí Urválkové radují, ale poškozeno bude především kulturní Česko. [...] Ta [médi]a interpretují policejní hlášení způsobem, který z Milana Kundery udělá stalinistického fanatika - zcela v duchu štvanic z 50. let.* (Sedláček, LN, 22.10.2008, s. 11)

---

vystoupil i rozhlas a tisk. Celá mediální kampaň pravděpodobně přispěla k Procházkovu předčasnému úmrtí v roce 1971 (www.slovníkceskeliteratury.cz).

4 Mediální obraz budovatelského Československa

Zabýváme-li se mediálním obrazem budovatelského Československa, jde nám o způsob, kterým média danou dějinnou etapu zobrazují, respektive reprezentují (tzn. jakou jí dávají konkrétní podobu). Na základě výše popsaných motivů využívaných při tvorbě mediálního obrazu 50. let v kauze Kundera je možné říct, že sledované období je vykresleno negativně a s výrazným akcentem úlohy komunistické moci.

Podobu a obsah mediálních produktů (v tomto případě analyzovaných komentářů) ovlivňuje přitom řada faktorů. Pro výklad sledovaného mediálního obrazu jsou klíčové dvě roviny vlivu.

Předně se jedná o individuální rovinu, která se zabývá vlivem autorské osobnosti na konečnou podobu textu. V případě komentáře jakožto publicistického textu jsou to ostatně právě osobní postoje, co primárně stojí u jeho vzniku. V části, která se faktoru individuálního vlivu věnuje, se zaměříme na to, jakým způsobem autoři komentářů reflektují samotnou úlohu Milana Kundery.

Práce se zajímá i o zobrazení vládnoucího režimu a tehdejšího postavení občanů, neboť poměr těchto dvou kategorií je směrodatný při deskripci politického systému a jeho charakter je i východiskem pro zkoumání ideologického vlivu na rozebírané mediální obsahy. Ideologické rovině – definované jako „*vliv médií ve společnosti podmíněný jejím hodnotovým a názorovým uspořádáním*“ (Jiráková, Köpplová, 2009) – se věnuje závěrečná část práce.

4.1 Individuální rovina

4.1.1 Obraz režimu

4.1.1.1 Negativnost

Komunistické zřízení v padesátých letech je kvůli svému totalitnímu charakteru reflektováno jednoznačně negativně jako odporné či nehumánní³⁵, za čímž stojí především restrikce a perzekuce mnoha společenských skupin, jichž se vládnoucí síly v počátcích existence komunistického režimu v Československu dopouštěly.

---

³⁵ Viz kapitola „3.2.1 Obecný charakter doby“

Takové pojetí zobrazování komunistického režimu v budovatelské etapě umocňuje zejména volba konkrétních případů z analyzovaného období. Ty mají pro autory komentářů potvrzující funkci. Nejvýraznějším příkladem je pak referování o vykonstruovaných politických procesech, jež označují i historikové za vrcholný prvek tehdejší perzekuce.

Zaměříme se nyní krátce na případ Milady Horákové, který byl zmíněný i v kauze Kundera: Zmiňování případu Milady Horákové představuje opakující se obsahový vzorec. Její případ je zřejmě nejznámějším příkladem nezákonných postupů komunistického režimu a v souvislosti s informováním o padesátých letech bývá v dnešních hromadných sdělovacích prostředcích opomíjen jen zřídka. Pro svůj charakter má navíc možnost vzbudit u publika výraznou emotivní reakci³⁶. Takové skutečnosti pak mediální obraz budovatelského Československa výrazně determinují, což platí i v tomto případě.

Jak uvádí Jan Jiráček a Barbara Köpplová, *„důsledky opakování nabízených obsahů se projevují především v oblasti kognitivní, poznávací, tj. v utváření obecného povědomí o jevech, k nimž se příslušné obsahy vztahují, protože opakování může vést k tomu, že opakovaný obsah publikum akceptuje a uvěří mu jako platné výpovědi o skutečnosti“* (Jiráček, Köpplová, 2007, s. 123). Tím samozřejmě není naznačováno, že by poprava Milady Horákové byla fikcí; z dnešního pohledu však můžeme jen těžko určit, nakolik celý případ vyčníval ze série politických procesů ve své době a nakolik za jeho privilegovanosti stojí dnešní hojné referování podmíněné právě emotivním rozměrem.

Milada Horáková se stala reprezentantem „obětí komunistické zvěle“ a zmiňování jejího případu v kontextu dalších událostí první poloviny padesátých let takové pojetí ještě utvrdí. Skutečnost, že byl i v případě komentářů kauzy Kundera pro reprezentaci sledovaného období vybrán nejradiálnějším případ, opět potvrzuje autorský postoj zobrazující totalitní režim jasně negativně.

4.1.1.2 Aktivita

---

³⁶ Milada Horáková byla žena, představitelka prvorepublikové politiky a vězenkyně v nacistických táborech, která byla po vykonstruovaném procesu a výsledích doprovázených mučením odsouzena k trestu smrti i přesto, že na její podporu vystoupily osobnosti globálního významu (A. Einstein, W. Churchill,...).

Druhý rys, který slouží autorům při popisu sledované dějinné etapy, je aktivita totalitní moci. Z analyzovaných textů vychází režim jako činný, ve společnosti všudypřítomný prvek, který trestá a šíří strach³⁷; nadto má schopnost lákat, mobilizovat a fanatizovat masy včetně inteligence³⁸.

Má charakter nekonkrétní moci a odlidštěného strojového aparátu, představitele a instituce zřízení komentátoři nespécifikují. Referují o nich jako o systému, aparátu, orgánech nebo mefistofelské mechanice. Nejpregnantněji to vyjadřuje Vladimír Bystrov: „*Spatřovat v komunistickém Československu pouze totalitní stát sui generis, znamená přistoupit na názory, že antihumánnost a nemorálnost bývalého režimu nebyly důsledkem komunistické ideologie, ale jen činnosti či selhání konkrétních lidí*“ (Bystrov, LN, 17.10.2008, s. 11).

Obraz režimu jako všudypřítomného aparátu vytváří dojem, že není možné postavit se mu a jeho plošnému působení na odpor. V pasážích, jež sledovanou dobu reflektují, navíc autoři nezohledňují třetí odboj, ani emigraci, tedy kroky, které nějakým způsobem vyjádřily aktivní nesouhlas s budovaným zřízením.

4.1.1.3 Absurdita

Třetím rysem, který komentátoři exponovanému historickému období přisuzují, je absurdita – nepochopitelná nesmyslnost některých kroků tehdejší moci. Komentátoři píšou o zadržení a souzení členů hokejové reprezentace, trestech za křivé slovo pronesené na adresu zřízení či za pohlednici s ironickým textem, neopomíjejí kampaň proti americkému brouku ani případy, kdy se obětí vykonstruovaných soudních procesů stali komunisté, kteří tyto tribunály původně připravovali.

Pro ilustraci uveďme citát vztahující se právě ke kampani proti mandelince bramborové: „*Rozoráváním mezí a scelováním pozemků do velkých lánů přicházely koroptve o přirozené prostředí. Jejich stavy klesaly a úměrně tomu rostlo množství*

---

³⁷ Více viz kapitola „3.2.2 Atmosféra strachu a nejistoty“. Na tomto místě pro přiblížení vzpomeňme citát z komentáře pedagoga Jana Lebedy „Kundera jinak jednat nemohl“: „*V této době stačilo, aby nějaký zapálený studentský svazák pronesl kritiku profesora, že není na výši doby a setrvává na starém způsobu myšlení, a pan profesor si mohl hledat jinou práci. Třeba v dolech, aby se mezi dělnickou třídou zocelil a zakalil*“ (Lebeda, HN, 30. 10. 2008, s. 10).

³⁸ Více viz kapitola „3.2.4 Mladá inteligence pod vlivem propagandy“. Na doplnění alespoň citujme novináře MfD Jiřího Kubíka: „*Pro mě osobně je ‚případ Kundera‘ dalším svědectvím [...] o době, kdy - po válečných útrapách - asi nebylo těžké podlehnout iluzi komunismu*“ (Kubík, MfD, 20. 10. 2008, s. 10).

mandelinky bramborové. Oficiální propaganda však tvrdila, že mandelinku nám sem shodila americká letadla. Organizovaly se brigády na sběr amerického brouka a vydávaly se za příklad socialistického vlastenectví a uvědomění“ (Lebeda, HN 30. 10. 2008, s. 10).

Takové příklady mají budovatelské období ukázat jako dobu vytrženou z reality, z racionálního chodu, a tím zároveň potvrdit první rys, tedy autorské zobrazení 50. let jako zvrácených. Jak však připomíná Vladimír Macura v publikaci „Šťastný věk,“ americký brouk i soudní procesy byly součástí ideologické koncepce komunistického režimu a sloužily dobové propagandě (Macura, 2008). Pohledem tehdejšího zřízení tedy byly smysluplné a měly své opodstatnění.

Všechny tři předkládané rozměry komunistického režimu mají svůj účel: obraz totalitního režimu jako odosobněného stroje nese tendence národ vyvinit a omluvit, akcent absurdity a vytrženosti režimu má vysvětlit, proč ke krutým represím docházelo. Nečiní tak ovšem dostatečně, protože jako argument využívá právě absurditu, tedy nepochopitelnost.

4.1.2 Obraz společnosti

Zatímco je komunistický režim ve své rané fázi prezentován jako negativní, aktivní a absurdní, obraz veřejnosti (s výjimkou mladých intelektuálů) zůstává plošší a nabývá charakter pasivity. Autoři tak vytvářejí dojem, že veřejnost stála mimo události 50. let, zůstávala statická, pasivní, neschopná odporu a morálně dezorientovaná.

Doložme následující tvrzení dvěma citáty. První z nich popisuje bezbrannou porobenost tehdejších občanů: „*I já tu dobu pamatuji. Pamatuji tehdejší atmosféru. [...] Jak jsem mohl na veřejnosti říkat něco jiného, než jsem si myslel?*“ (Havel, Respekt, 20.10.2008, s. 15). Druhý z nich ukazuje na dezorientaci a vykořenění: „*Lidé se báli jeden druhého. Kádrovalo se a zastrášovalo vždy a všude*“ (Lebeda, HN, 30. 10. 2008, s. 10).

Taková autorská představa však povahu analyzovaného období částečně zkresluje. Je totiž známo, že režim v počáteční etapě své existence vyžadoval aktivní účast občanů na politickém životě Československa a obyvatele nechával manifestovat jejich sounáležitost se státním zřízením ve větší míře, než tomu bylo v dalších etapách

komunistického režimu. Valná většina Čechoslováků si navíc komunistickou ideologii zvolila zčásti dobrovolně, a to podporou KSČ ve volbách v roce 1946. Výrazná část národa podporovala komunisty minimálně i v první etapě budovatelského období, tzn. v letech 1948–1950 (Kaplan, 2007) a až s časovým odstupem si uvědomovala negativní aspekty budovatelského období – pokud vůbec.

Jsou-li tyto skutečnosti ve sledovaných komentářích zmíněny, jedná se spíše o výjimku. Jednou z nich je i esej Štefana Švece „Imagologové“ zveřejněná v příloze *Práva Salon*. Autor zde píše: „[...] *socialismus nevstoupil do téhle země jako režim okupantů, ale jako sen davů (Militká: Nemůžu si pomoci, bylo to moc hezké období.), vyvolával upřímné naděje*“ (Švec, Právo, 23. 10. 2008, s. 4).

Podle autora této práce je klíčovou motivací pro vytváření obrazu pasivní, systémem podrobené společnosti snaha autorů československý národ z podílu na existenci komunistického režimu vyvinut, tedy exkulpat, a tím jej zbavit spoluodpovědnosti. Tomu vedle obrazu režimu slouží také motivy, jež rozebrala předchozí část práce, zejména pak akcentování atmosféry strachu a nejistoty.

Postup, kdy autoři společnost exkulpují, navíc působí jako nezbytný ve chvíli, kdy komentáři padesátá léta zobrazují jasně negativně. V opačném případě by totiž komentáři připustili celospolečenské pochybení a podíl na bezpráví 50. let i existenci komunistického režimu jako takového (právě proto je v komentářích opomíjen také přímý vliv československých občanů na mocenský vzestup KSČ ve 40. letech a v důsledku i únorový převrat). Na to však autoři sledovaných textů nemohou přistoupit. S obviněním československé společnosti by totiž obvinili také sami sebe a zejména vlastní publikum.

Do tohoto přístupu se promítá i ekonomický vliv na charakter mediálních obsahů, respektive zájmy vydavatelských domů, které si případný odliv popuzeného čtenářstva nemohou a nechtějí dovolit (McNair, 2004).

Exkulpací společnosti zůstává tak za všechna negativa sledovaného období vinen právě anonymní aparát, případně typizovaní viníci – tehdejší špičky KSČ. Při stávajícím zobrazení stojí vně společnosti, a nabývají povahy cizího, nekompatibilního prvku.

4.1.3 Obraz Milana Kundery jako reprezentanta budovatelských intelektuálů

Jak uvádějí Graeme Burton a Jan Jirák, základní technologií výstavby mediálních textů je vyprávění (Burton, Jirák, 1997). Při interpretaci reportáže „Udání Milana Kundery“, která v časopise *Respekt* celou kauzu otevřela, můžeme dojít k závěru, že v naraci autorů Adama Hradilka a Petra Třešňáka je využita dramatická kompozice, která proti sobě staví kladného hrdinu – západního kurýra Miroslava Dvořáčka – a negativní postavu Milana Kundery³⁹.

O události z roku 1950 Hradilek s Třešňákem píše jako o temném příběhu, který vyplouvá z minulosti nejslavnějšího českého spisovatele. Hlavní aktéři kauzy jsou pak prezentováni konfrontací, a to např. následujícím způsobem: „*Zatímco vězeň číslo A0-3016 fáral v odrbaných hadrech v uranových dolech, jeho udavač mezitím urazil pořádný kus cesty. Z prakticky neznámého studenta zapáleného pro budování lepších zítřků se stal uznávaný socialistický básník*“ (Hradilek, *Respekt*, 13.10.2008, s. 38). Stejně pojetí postav platí i pro související komentář Martina M. Šimečky, který vyšel v tomtéž čísle.

Časopis *Respekt* na případě Milana Kundery vytvořil typ⁴⁰ budovatelského intelektuála, který reprezentuje negativní aspekty totalitního režimu⁴¹. Tato úvodní reprezentace Milana Kundery je ve sledované kauze významná, protože prostřednictvím autorů, kteří spisovatele hájili, ovlivnila i podobu mediálního obrazu budovatelského Československa.

---

³⁹ To potvrzuje i zvolené **téma**. Jan Jirák a Barbara Köpplová téma definují jako „*to, co je položeno do popředí, do centra uvažování a sdělování. [...] Téma je osou utváření obsahové výstavby textu*“ (Jirák, Köpplová, 2009). Přestože hlavní informační přínos textu „Udání Milana Kundery“ je příběh Miroslava Dvořáčka, autoři reportáž vystavěli na osobě Milana Kundery, a to i navzdory tomu, že o jeho životě v 50. letech mají ve srovnání s prvním zmíněným méně konkrétních informací.

⁴⁰ **Typizace**: Proces vytvoření typu bývá označen jako typizace, příp. reprezentativnost. Definici typu přináší ve své publikaci „Úvod do studia médií“ G. Burton a J. Jirák, přičemž vycházejí z klasifikace, kterou stanovil Richard Dyer. Typy jako postavy jsou podle nich prezentovány jako lidské bytosti, ale charakteristické jsou více tím, co reprezentují (tedy „typizují“), než jedinečností své bytosti (Burton, Jirák, 1997).

⁴¹ V reportáži je popsán např. tímto způsobem: „*Kundera byl sice přesvědčeným komunistou, a je tedy možné, že se rozhodl zničit lidský život čistě z ideologických důvodů. Ale podle svědectví všech známých, kteří jsou dnes ochotní o něm mluvit, byl na tehdejší poměry spíše komunistou kritickým*“ (Hradilek, *Respekt*, 13. 10. 2 008, s. 38).

Vzniklou diskusí o Kunderově možném udání byla tato typizace Kundery jakožto intelektuála-komunisty umocněna, a to přesto, že řada autorů vystoupila na Kunderovu obhajobu. Neustálým osvětlováním negativního charakteru 50. let v souvislosti s kauzou Kundera totiž vazbu mezi spisovatelem a sledovaným obdobím neúmyslně utvrzovali a na případě dotyčného spisovatele tak budovatelství personalizovali.

Popsaná situace je zřetelná například v komentáři exprezidenta Václava Havla zveřejněném 20. října v časopise *Respekt*: „*V čase, kdy mě a více než čtvrt milionu dalších strana zavřela a odsoudila na miliony let v děsivých věznicích a uranových lágrech, 243 mužů a jednu ženu popravila a tisíce jich umučila a postřílela takzvaně při útěku, Milan Kundera téhle straně sloužil, obdivoval ji, oslavoval*“ (Havel, *Respekt*, 20. 10. 2008, s. 15).

Zohledňování povahy budovatelského období přitom byla ze strany autorů motivována snahou Kunderu omluvit, eventuelně exkulpat, stejně jako je hlavní myšlenkou Havlova komentáře spisovatelova obhajoba.

4.1.3.1 Exkulpace Milana Kundery

Pro vyvinění Milana Kundery používají autoři komentářů všechny motivy, jež analyzovala předchozí část práce. Exkulpační tendence vykazují zejména akcenty strachu a úlohy mladé inteligence opojené komunismem.

Snaha vyvinít Milana Kunderu byla v kauze z podzimu 2008 zřejmá ve všech autorských skupinách, tzn. u spisovatelů, profesních novinářů i širokého spektra odborníků. Nejzřetelnější je však takový přístup právě u představitelů spisovatelské obce, kteří v médiích rovněž získali výrazný prostor⁴².

Český tisk dal během kauzy Kundera prostor k vyjádření zejména těm literátům, kteří jsou zároveň romanopiscovými vrstevníky a častokrát také představiteli generace

---

⁴² Na prostor, který byl v kauze Kundera literátům věnován, později upozornil i Martin M. Šimečka v komentáři „Generace mého otce“: „*V bouři hlasů, která se zvedla po zveřejnění článku Udání Milana Kundery v týdeníku Respekt, zněl jeden hlas zřetelněji než jiné. Byl to hlas české generace spisovatelů a intelektuálů s ročníkem narození těsně kolem roku 1930, do níž patřil také můj otec. Pojí ji společný osud a velký vliv na českou společnost, ve střední Evropě naprosto výjimečný. [...] V Česku se prakticky neprosadila jiná alternativa k výkladu dějin než ta, kterou popsala tato generace. Společnosti vyhovovala,*

Srpna. Je proto možné předpokládat, že mají minimálně z části stejnou historickou zkušenost jako Milan Kundera. Ten sice v 60. letech patřil k výrazným představitelům kritického postoje k vládnímu režimu, ještě na přelomu 50. a 60. let však platil za jednoho z mladých autorů budovatelské literatury.

Právě Kunderův podíl nejen na českém literárním životě, ale i na reformních tendencích pražského jara byl pro spisovatelovy kolegy jedním z podnětů k tomu, aby vystoupili na jeho obranu. Obvinění Milana Kundery nejen z udání, ale v podstatě z celých padesátých let jako takových totiž vzhledem k hojnému spojování spisovatelské opozice 60. let s Kunderovým projevem na sjezdu Svazu československých spisovatelů zapůsobilo jako útok na výlučnost generace Srpna a na celou režimní opozici. Takové interpretaci by nasvědčoval například komentář Terezy Brdečkové „Čest, sláva a historická paměť“: „*Pokud něco připravilo literaturu a vzdělance o prestiž, byl to právě skandální aristokratismus režimních intelektuálů dvacátého století*“ (Brdečková, Respekt, 10. 11. 2008, s. 13). Kunderovi obhájci následně ve svém pojetí posunuli hlavní téma kauzy k obraně úlohy spisovatelů v reformním procesu pražského jara.

Jak dodává Ulrike Notarp, „*účastníci polemik se nejvíce soustředili na otázky [...], jestli vůbec máme právo inkriminovaný čin, který se stal v padesátých letech za zcela odlišného společenského uspořádání, soudit. Takto Kunderovi obhájci poukazují na to, že je třeba posuzovat Kunderův čin, byl-li podle nich jaký, podle kontextu doby. Hovoří o tom, že atmosféra v padesátých letech nemůže být nahlížena optikou současného světa*“ (Notarp a kol., Souvislosti, 2010, s. 153).

Vedle toho byla obhajoba/exkulpace Milana Kundery stejně jako v případě společnosti zřejmě také obhajobou/exkulpací sebe sama. Pokud by Kunderovi vrstevníci svého kolegu jakožto typizovaného představitele 50. let odsoudili, odsoudili by i sebe sama, svůj život⁴³ v budovatelském Československu a případně také podíl na existenci tehdejšího režimu. Obranou Milana Kundery si tak nepřímo budovali vlastní alibi.

V přístupu k úloze Milana Kundery byl pochopitelnou výjimkou kolektiv autorů z *Respektu*.

---

pomáhala jí přenést se přes minulost a současně nadále obdivovat své hrdiny, zejména spisovatele, jak je dobrou českou tradicí“ (Šimečka, Respekt, 24.11.2008, s. 70).

⁴³ Ten navíc byl například v případě Ivana Klímy, Jana Trefulky nebo Milana Uhdeho rovněž politicky angažovaný.

4.1.4 Komentátoři a vztah mezi mediální a sociální skutečností

Pokud analyzujeme mediální reflexi budovatelského Československa, je nutné zmínit pojmy mediální a sociální skutečnost, s nimiž teorie mediální komunikace při zkoumání vztahu mezi mediovanými obsahy, společností a realitou operuje.

Jako mediální skutečnost chápeme vše, co se objevuje v médiích a co se stává součástí naší zkušenosti (Jirák, Köpplová, 2007). V případě sledovaného případu je mediální skutečností podoba padesátých let tak, jak období popsali ve svých textech komentátoři.

Oproti tomu sociální skutečnost značí to, „*co každému svému příslušníkovi nabízí společnost jako představu o světě; podle čeho jedinec zakotvený v určité společnosti vykládá svět kolem sebe*“ (Jirák, Köpplová, 2007, s. 138). Jde tedy o chápání budovatelského období v rámci celé společnosti. Mediální skutečnost je zde pomyslnou podmnožinou skutečnosti sociální.

Jirák s Köpplovou dodávají, že obě skutečnosti neustále vytváří, potvrzuje a opravuje společenská praxe; že jsou podmíněny kulturně, historicky a vzájemně se ovlivňují (Jirák, Köpplová, 2009).

V případě reflexe budovatelského Československa je možné (s ohledem na vliv hromadných sdělovacích prostředků) říct, že mediální skutečnost bude stále výrazněji ovlivňovat tu sociální, neboť počet pamětníků událostí z let 1948–1953, kteří by mohli svou vlastní zkušenost poskytnout, a tím obraz daného období obohatit, stále ubývá.

Takový předpoklad potvrzuje i zmiňovaná autorská dvojice: „*Mediální skutečnost má [...] stále významnější postavení, neboť lze předpokládat, že právě média poskytují stále větší díl „reality“, která se nachází za hranicemi bezprostřední osobní zkušenosti člověka*“ (Jirák, Köpplová, 2009, s. 286).

Ve chvíli, kdy většina stávajících obyvatel České republiky nemá se sledovanou historickou etapou osobní zkušenost, jde tedy právě o novináře a médii vygenerované hlasy (v tomto konkrétním případě nežurnalistické autorské skupiny komentátorů), kdo se zcela zásadně podílí na tvorbě mediálního obrazu daného historického období.

Na tomto místě je rovněž potřeba zdůraznit, že autor svými žurnalistickými texty nepřenáší pouze fakta, ale i své postoje a hodnoty, jež jsou odvozeny z jeho světového názoru a současně jej vyjadřují (McNair, 2004). Právě explicitnost vyjádření, kterou v komentářích jakožto v subjektivním, publicistickém žánru autoři využívají, vytváří specifikum mediálního obrazu budovatelského Československa. U komentářů je totiž

individuální rovina vlivu na mediovaný obsah zřetelnější, než by tomu bylo u zpravodajství.

Vzhledem k tomu, že osobnosti, které kauzy komentovaly (vč. zmiňované spisovatelské obce), se do pozice společenské elity často vygenerovaly z odpůrců komunistického režimu, lze u nich sledovat týž způsob vytváření mediálního obrazu budovatelského Československa. To platí i přesto, že postoje k vlastnímu Kunderovu udání se výrazně lišily, a to zejména mezi autory časopisu *Respekt* a komentátory denního tisku. Při popisu totalitního Československa však autoři postupovali totožným způsobem. Pro srovnání uveďme dva citáty: „*Padesátá léta zplodila všechny druhy hříčků, jimiž společnost trpí i dnes*“ (Šimečka, *Respekt*, 13. 10. 2008, s. 13). „*Tak dlouho vytahovali v Ústavu pro studium totalitních režimů z kalných vod totality trapné čudly*“ (Uhl, *Právo*, 14. 10. 2008, str. 6)⁴⁴.

Bude proto zajímavé zaměřit se i na vliv ideologické roviny, tedy na to, jak na formování mediální skutečnosti a mediálního obrazu působí aktuální ideologie. Tématu se podrobněji věnuje následující kapitola.

4.2 Ideologická rovina

První polovina padesátých let v Československu v rámci českých dějin všeobecně platí za období nejhlubší totality. Z pohledu politologů je však určení politického charakteru tehdy vládnoucího režimu problematičtější. Politologové Stanislav Balík a Michal Kubát s odvoláním na Juana Josého Linze hovoří o Gottwaldově Československu jako o tzv. kvazi-totalitním režimu stojícím mimo totalitní režimy typu stalinského Ruska (Balík, Kubát, 2004). Na jiném místě však připouštějí, že východní Evropa v letech 1948–1953 skutečně vykazovala většinu totalitních rysů, a proto že lze o zmiňovaných letech tak lze mluvit jako o totalitní periodě československých dějin (Balík, 2007).

Tato práce počítá s budovatelským obdobím právě jako s obdobím ryze totalitním. Vychází z předpokladu, že totalitarismus⁴⁵ je idea, k níž se totalitní režimy

---

⁴⁴ Jak Petr Uhl, tak Martin M. Šimečka jsou představiteli někdejšího československého disentu. Zatímco Šimečka jako tehdejší šéfredaktor *Respektu* Kunderu odsoudil, Uhl jej hájil a postup *Respektu* a ÚSTR kritizoval. V popisu 50. let se však shodují.

⁴⁵ **Totalitarismus:** Všeobjímající nedemokratický politický systém, který vládne neomezenou mocí. Středobodem politické moci i veškerého žití je jediná politická strana, která je faktickým velitelem ozbrojených sil a drží informační monopol. V jejím čele stojí zbožšťovaný vůdce. Vše je podřízeno

pouze více či méně přibližují. Kategorie, které musí vládní zřízení splnit, aby bylo označeno za totalitu, navíc sledované historické etapě československých dějin odpovídají: „*společnost byla masivně mobilizovaná, ideologizace prostoupila všemi oblastmi společenského života, politický pluralismus byl vyloučen a potírán, nebývalých hodnot doznala idea vůdcovství*“ (Balík, 2007, s. 135–136).

Komunistický režim v ČSR přitom totalitní charakter naplňuje pouze během zakladatelského období – do Stalinovy a Gottwaldovy smrti. Již výkon moci prezidenta Antonína Novotného, kdy vůdcovství není charismatické, ale byrokratické a státně technokratické (Balík, Kubát, 2004), spadá do kategorie posttotalitních režimů. Tato úvodní politologická klasifikace režimu v budovatelské etapě je nezbytná pro následující část práce, která se na modelu kauzy Kundera zabývá vztahem současných médií k totalitní minulosti.

4.2.1 Obraz totality v demokratických médiích

Při výkladu vazby mezi médii působícími v demokratické společnosti a jimi vytvářenou reflexí totality vycházejme z předpokladu, že žurnalistika je ideologickou záležitostí. Mediální sdělení je pak nositelem ideologie platné v dané době a dané společnosti (Jirák, Köpplová, 2007). Ideologii chápeme jako „*soubor představ, hodnot, postojů a názorů, které slouží k výkladu světa tak, aby se jevil jako bezrozporný*“ (Reifová, 2004, s. 82).

V rozebíraném případě je sdělení týkající se totalitního, budovatelského Československa nositelem idejí stávající demokratické společnosti. Přitom platí, že „*zmíněné hodnoty a rámce jsou často nevyslovené, v textu jsou vyjádřeny spíše implicitně než explicitně za předpokladu společně sdílené kultury či politického přesvědčení*“ (McNair, 2004, s. 46). Demokratické ideje přesto obraz totalitního režimu zásadně ovlivňují, a hned z několika důvodů mu dávají negativní rozměr:

Média jsou součástí společnosti a jako taková v ní mají potvrzující funkci. To znamená, že (ne)vědomě slouží ideologii, v tomto případě idejím demokratického státu, reprezentují je a hájí. „*Média slouží také jako komunikační kanál hlásající již existující ideologický a hodnotový systém, tedy kulturní konsensus převažující v čase v dané*

---

ideologii, která má charakter sekularizovaného náboženství včetně stvořitelských ambic. Režim vyžaduje aktivní účast občanů na veřejném životě. „*Společnost ovládá teror, který může mít podobu jak přímého*

společnosti. Pracovníci sdělovacích prostředků, stejně jako kdokoli jiný ve společnosti, se s větší či menší ochotou přiklání k souboru hodnot, které jsou součástí jejich pracovního postupu a které limitují jejich vidění světa a jemu odpovídající popis toho, co se v něm děje“ (McNair, 2007, s. 29).

Demokracie jako forma vlády přitom stojí na opačné straně škály politických systémů než totalitarismus⁴⁶. Naprosto se proto liší i východiska. Zatímco demokratické státní zřízení vychází z myšlenky vlády lidu, komunistická totalita preferuje vládu zbožštěného jedince a popírá koncept, na němž zastupitelská (liberální) demokracie stojí, tedy osobní svobodu. Totalitní systém naopak usiluje o porobení. Kvůli řadě odlišností proto může totalita na demokratickou společnost a její média působit jako špatná a nepochopitelná pro své chyby. Takový náhled může vést až k vytvoření obrazu absurdní, zruďné síly trestající za věci, jejichž klasifikace jako prohřešků dnes působí neuvěřitelně.

V Československu resp. v České republice vychází demokratické zřízení z revolučních změn roku 1989. Nový režim se v postkomunistickém Československu zčásti vyprofiloval jako protipól totality a tvorba nové identity vycházela mj. také z negativních zkušeností, které revoluční aktéři s vládou jedné strany měli. Odmítnutí komunismu na sklonku 80. let s sebou rovněž neslo rozžehnutí se s minulými zvyky včetně komunistické symboliky, jejichž kořeny jsou právě v počátcích komunistického režimu, tedy v padesátých letech.

Česká republika kromě toho oficiálně navazuje na demokratickou tradici první republiky a totalitní systém, za nímž stála čtyřicetiletá vláda KSČ, i zpětně chápe jako ohrožení svých principů. Negativní postoj ke komunismu proto vychází z její samotné identity, komunistický totalitní systém je stálým ideovým odpůrcem. Pregnantně to vyjádřil Ivan Štampach: „*Současná moc statečně bojuje s dávno poraženým komunistickým režimem*“ (Štampach, LtN, 20. 10. 2008, s. 3).

Autoři komentářů jsou častokrát zároveň někdejší odpůrci komunistického režimu (Petr Uhl, Martin Šimečka, Ivan Klíma, Jan Trefulka). Negativním pohledem na totalitní Československo tak demonstrují své přesvědčení a ideové založení.

---

fyzického násilí, tak psychologickou – formu hrůzy, strachu“ (Balík, Kubát, 2004, s. 43).

⁴⁶ **Demokracie:** V nejobecnější rovině vládá lidu. Blanka Říchová definuje demokracii jako formu vlády většiny při zachování práv menšin: „*Většinový princip demokracie je spojen především s výběrem alternativ a v žádném případě neznamená trvalé vyloučení stoupenců menšinového názoru z možnosti podílet se na utváření politiky. [...] Právo podílet se na rozhodování v demokratické společnosti je*

Autoři komentářů jsou z výše zmíněných důvodů přesvědčeni, že demokracie je lepší způsob vlády, než který byl na území dnešní ČR praktikován před rokem 1989. Způsob, kterým demokratická (a zároveň postkomunistická) společnost totalitu zobrazuje, se však příliš neliší od toho, jak média v totalitním Československu zobrazovala tehdejší demokracie. Komentátoři jsou totiž při reflexi totality stejně nesmlouvaví, agresivní a radikální jako byla komunistická propaganda k odlišným politickým zřízením a odmítaný soubor idejí kritizují stejným způsobem, jak to v případě demokracie dělali jejich vlastní ideologičtí odpůrci. Způsob zobrazení se tedy v podstatě nemění, strany se pouze obrátily.

---

vázáno na princip politické rovnosti. Ta je nezbytnou podmínkou demokratického principu vládnutí a vyžaduje specifikaci práv členů společnosti, tj. práv lidských a občanských“ (Říchová, 2002, s. 55).

5 Závěr

Vývoj Československa po roce 1948 patří mezi významné etapy novodobých národních dějin. Cesta, kterou nový režim po převzetí moci v únoru toho roku nastoupil, v krátké době vedla k zásadním hospodářským, politickým a sociálním změnám celospolečenského rozsahu. Důsledky transformace Československé republiky na socialistický stát sovětského typu, včetně bezmála čtyřicetileté vlády Komunistické strany Československa, mají ostatně znatelný vliv i na stávající českou společnost.

Pro přeměnu charakteru ČSR přitom bylo klíčové právě první období vlády KSČ (nazývané jako zakladatelské, budovatelské nebo stalinistické), jež ve své nejtuzší fázi zahrnuje roky 1948–1953. Jak uvádí Lenka Kalinová v publikaci „Společenské proměny v čase socialistického experimentu“, lze prvních pět let komunistického režimu považovat za nejdramatičtější etapu, neboť tehdy proběhla hlavní fáze politické, ekonomické i sociální transformace.

Vládnoucímu režimu se navíc pomocí silových a ideologických postupů podařilo zabránit jakémukoli výraznějšímu odporu proti zaváděným změnám. Z politologického hlediska je tudíž budovatelské období (s ohledem na splnění několika politologických kritérií) vykládáno jako totalitní etapa československých dějin; žádné další vývojové stádium komunistického režimu nedosáhlo totalitního charakteru, ani tolik neomezovalo osobní svobodu.

Mediální obraz Československa v první polovině padesátých let je kvůli historickému a politologickému profilu tohoto období výrazně negativní. Dominantní úlohu přisuzují autoři komentářů komunistickému režimu. Popisují jej jako negativní, absurdní a aktivní prvek nekonkrétního charakteru a stavějí jej do kontrastu proti společnosti, jež z analyzovaných pasáží vychází jako statická, pasivní a paralyzovaná.

Při popisu budovatelského období dostávají prostor zejména ty motivy, které se tematicky vztahují k pozici Milana Kundery v inkriminované době, tedy v době, kdy měl jako vysokoškolský student udat západního agenta Miroslava Dvořáčka. Jedná se zejména o problematiku udání v komunistickém režimu (autoři ji považují za „nutné zlo“) a postavení mladé inteligence (ta má k moci podle autorů dobrovolně vazalský vztah).

Konkrétní události sledovaného období negativní interpretaci budovatelského Československa tehdejšího režimu pouze utvrzují. Při reprezentaci první poloviny

padesátých let se autoři dopouštějí typizace, a to zejména na straně obětí (Milada Horáková, Rudolf Slánský). Reprezentace 50. let tak vykazuje tendence k vytváření tematických šablon.

Naopak zvláštním výrazovým prostředkem je aktualizace názvosloví komunistické ideologie a jeho včlenění do autorských textů. Využití komunistického slovníku jako prostředku úsporného zobrazení se jeví zajímavým způsobem, jak čtenářům zobrazovanou dobu přiblížit.

Obraz režimu jako nekonkrétní, vně společnosti stojící síly je podmíněn snahou československou společnost exkulovat a zbavit morální odpovědnosti za existenci totalitního zřízení. Tento způsob interpretace komunistické minulosti po kratším zkoumání ostatně vychází jako jediný možný: ve chvíli, kdy by komentátoři tento způsob nezvolili, museli by připustit, že Češi vzestup komunistické moci před únorem 1948 sami iniciovali a nijak výrazně proti (dnes odsuzovanému) stalinistickému způsobu řízení státu až do roku 1953 nevystoupili. Obviněním československé společnosti z existence komunistického režimu by však napadli sami sebe a zejména své čtenáře. Ani jedno si nemohou dovolit.

Autory, kteří se ke kauze vyjadřovali, můžeme rozdělit do tří skupin: profesionální novináři, spisovatelská obec a odborníci. Zájem na zmíněné podobě mediálního obrazu mají zejména ti komentátoři, kteří jsou přímými pamětníky prvních pěti let komunistické vlády. Jedná se především o reprezentanty spisovatelské obce. S vyviněním společnosti a Milana Kundery totiž autoři – pamětníci exkulpují i sebe sama, svůj život v kritizovaném období i případné politické angažmá.

Pokud by komentátoři k exkulpací ani obvinění nepřistoupili a na druhou stranu připustili, že je stávající typizace při reprezentaci komunistického režimu jako „temného, kafkovského zla“ přílišná, vystoupili by proti ideologickým základům stávající společnosti, která svůj demokratický charakter vytvořila i částečnou negací předchozího, komunistického režimu. Profilace protikladem se přitom na mediálním obraze budovatelského Československa zásadně podepisuje. Autoři analyzovaných textů jsou totiž při reflexi totality stejně nesmlouvaví, agresivní a radikální jako byla komunistická propaganda k odlišným politickým zřízením.

Že tato podoba není příliš rozpoznatelná, je podmíněno proměnou skladby vyjadřovacích prostředků, jíž česká žurnalistika za 20 let od pádu komunistického režimu prošla. O to více markantní však je ve chvíli, kdy komentátoři při popisu

budovatelského Československa jako vážně míněný prostředek argumentace použijí slovník stalinistické propagandy.

Budovatelské období v československých dějinách tedy zůstává v kauze Kundera zobrazeno jako negativní nejen pro svůj vlastní charakter, ale také pro výrazné ideologické souvislosti. Stav, kdy se demokratická společnost v postkomunistické zemi konstituuje vytvářením opaků ke totalitnímu předchůdci, ukazuje, že zatím není česká společnost schopná reflektovat svou totalitní minulost jiným, novým způsobem.

6 Resumé

Mediální obraz budovatelského Československa je v komentářích ke kauze Kundera jednoznačně záporný. Autoři komentářů popisují režim jako negativní, aktivní a absurdní mechanismus nekonkrétního charakteru. Tehdejší československá společnost je vedle toho zobrazena jako podrobená a dezorientovaná. K vytvoření takového obrazu slouží využívané tematické motivy: negativní, obecný obraz doby, úloha udání, vztah mladé inteligence a režimu i akcentované historické události.

Zvolený postup má obyvatelstvo ČSR z podílu na existenci totalitního režimu exkulovat. V případě, že by autoři připustili celospolečenské pochybení a odpovědnost za existenci komunistického režimu, obvinili by část svého čtenářstva a také sebe sama. Stejným způsobem pak komentátoři (zejména spisovatelé) vyvíňují i Milana Kunderu.

Vedle roviny autorské se do podoby mediálního obrazu sledovaného období promítá i dominantní společenská ideologie. Autoři komentářů obhajují stávající demokratické zřízení České republiky, které se zčásti vyprofilovalo protikladem ke svému komunistickému předchůdci. Při reflexi totality jsou komentátoři stejně nesmlouvaví, agresivní a radikální, jako byla komunistická propaganda ke svým ideovým odpůrcům.

Budovatelské období v československých dějinách zůstává v kauze Kundera zobrazeno jako negativní nejen pro svůj vlastní charakter, ale také pro současné ideologické podněbí.

7 Resümee

Das Medienbild der stalinistischen Tschechoslowakei in den Kommentaren zum Fall Kundera ist eindeutig negativ. Die Kommentatoren beschreiben das damals herrschende Regime als negativen und widersinnigen Mechanismus und die damalige tschechoslowakische Gesellschaft als unterdrückt und desorientiert. Zur Schaffung eines solchen negativen Bildes wurden in den Medientexten folgende thematische Motive eingesetzt: es wurde ein insgesamt negatives Bild von der damaligen Zeit gezeichnet, weiter spielt das Motiv des Verrats eine zentrale Rolle sowie die positive Beziehung zwischen jungen Intellektuellen und dem Regime. Auch die Erwähnung bestimmter ausgewählter historischer Begebenheiten ist für die Erzeugung des stark negativen Gesamteindrucks von Bedeutung.

Die Erzeugung dieses insgesamt negativen Gesamteindrucks hat – so ein Ergebnis der Analyse – vor allem das Ziel das tschechoslowakische Volk von einer Mitverantwortung für die Existenz des damaligen totalitären Regierungssystems zu befreien. Falls die Autoren der aktuellen Zeitungstexte nämlich zugeben würden, dass auch die damalige tschechoslowakische Gesellschaft für die kommunistische Herrschaft mitverantwortlich war, würden sie zugleich nicht nur eine Mitschuld von Teilen der heutigen Leserschaft, sondern auch von sich selbst eingestehen. Auf die gleiche Weise wird auch Milan Kundera von aller Verantwortung befreit (vor allem von seinen Schriftsteller-Kollegen).

Neben dem individuellen Einfluss einzelner Autoren wird das Medienbild auch von der heute in der tschechischen Gesellschaft geltenden Staatsform beeinflusst. Die Kommentatoren verteidigen die gegenwärtige demokratische Verfassung der tschechischen Republik, die zum Teil als Gegenteil und Opponent des kommunistischen Vorgängers begriffen wird. Dabei hat sich allerdings an der Art der Darstellung nicht viel geändert. Die Kommentatoren sind heute genauso kompromislos, aggressiv und radikal, wie es seinerzeit die kommunistische Propaganda in Bezug auf ihre Gegner war.

Insgesamt wird die Stalinistische Periode in der tschechoslowakischen Geschichte in den Kommentaren zum Fall Kundera klar negativ dargestellt, und zwar nicht nur *an sich* als historische Etappe, sondern auch im Spiegel des gegenwärtigen Gesellschaftssystems.

8 Seznam zkratek

ČR	Česká republika
čs.	československý
ČSR	Československá republika
ČTK	Česká tisková kancelář
FAMU	Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění
FF UK	Filosofická fakulta Univerzity Karlovy
HN	Hospodářské noviny
JAMU	Janáčkova akademie múzických umění
KSČ	Komunistická strana Československa
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
LN	Lidové noviny
MfD	Mladá fronta DNES
NB	Národní bezpečnost
PTP	Pomocné technické prapory
SNB	Sbor národní bezpečnosti
sorela	socialistický realismus
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
TNP	Tábory nucených prací
ÚSTR	Ústav pro studium totalitních režimů
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

9 Seznam použité literatury a pramenů

9.1 Internetové zdroje

Fanouškovské internetové stránky věnované osobnosti Milana Kundery (německy):

www.kundera.de

Medailon Milana Kundery z databáze „Kdo je kdo“ nakladatelství Libri:

<http://www.libri.cz/databaze/kdo20/search.php?name=KUNDERA+MILAN>

Slovník českých spisovatelů provozovaný Ústavem pro českou literaturu AV ČR:

www.slovníkceskeliteratury.cz

Server věnovaný československé totalitní minulosti:

www.totalita.cz

9.2 Kvalifikační práce

ČÍŽKOVÁ, Petra. *Mediální obraz číhošťského zázraku v proměnách času*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2008. 119 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jakub Končelík.

9.3 Literatura

BALÍK, S.; HLOUŠEK, V.; HOLZER, J. *Politický systém českých zemí 1848–1989*. 2. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. 184 stran. Ediční řada Monografie, sv. 9. ISBN 978-80-210-4250-6

BALÍK, S.; KUBÁT, M. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2004. 168 stran. Edice Bod. ISBN 80-86569-89-6

BURTON, G.; JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno : BARRISTER & PRINCIPAL, 2001. 392 stran. ISBN 80-85947-67-6

ČECHOVÁ, Marie, aj. *Současná stylistika*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 384 stran. ISBN 978-80-7106-961-4

ČINÁTL, Kamil, aj. *Věčné časy : Československé totalitní roky*. 1. vyd. Praha: Respekt Publishing, 2009. 187 stran. Respekt Edice. ISBN 978-80-87311-01-9

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost : Příručka pro uživatele*. Dotisk 3. vyd. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2002. 376 stran. ISBN 80-246-0139-7

FIDELIUS, Petr. *Řeč komunistické moci*. Dotisk 1. vyd. Praha : Triáda, 2002. 218 stran. Edice Paprsek, sv. 2. ISBN 80-86138-03-8

HALADA, J.; OSVALDOVÁ, B. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. Dotisk 2., dopl. vyd. Praha : Libri, 2004. 240 stran. ISBN 80-7277-108-6

JANOŠEK, Pavel. *Slovník českých spisovatelů do roku 1945*. 1. díl, A-L. 1. vydání. Praha : Brána, 1995. 552 stran. ISBN 80-85946-16-5

JIRÁK, J; KÖPPLOVÁ, B. *Masová média*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009. 416 stran. ISBN 978-80-7367-466-3

JIRÁK, J; KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost : Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 208 stran. ISBN 978-80-7367-287-4

KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu : K sociálním dějinám v letech 1945-1969*. 1. vyd. Praha : Academia, 2007. 363 stran. ISBN 978-80-200-1536-5

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948–1953 : Zakladatelské období komunistického režimu*. 2. část. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 148 stran. Edice Odborná literatura pro učitele (pomocný studijní text pro gymnázia). ISBN 80-04-25700-3

KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti 1948 –1960*. 1. část. 1. vyd. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. 316 stran. Ediční řada Česká společnost po roce 1945, sv. 3. ISBN 978-80-7285-079-2

KOČIAN, J.; PERNES, J.; TŮMA, O. aj. *České průšvihy aneb Prohry, krize, skandály a aféry českých dějin let 1848–1989*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Barrister & Principal, 2004. 368 stran. ISBN 80-86598-87-x

KRAUS, Jiří, aj. *Nový akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha : Academia, 2005. 880 s. ISBN 80-200-1415-2.

KUNDERA, Milan. *Žert*. 6. vyd., 5. dotisk. Brno : Atlantis, 1996. 328 stran. ISBN 80-7108-116-7

LIEHM, Antonín Jaroslav. *Generace*. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1990. 466 stran. ISBN 80-202-0254-4, strany 48–65

McNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 184 stran. ISBN 80-7178-840-6

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 3. vyd. Praha : Portál, 2007. 448 stran. ISBN 978-80-7367-338-3

MACURA, Vladimír. *Šťastný věk (a jiné eseje o socialistické kultuře)*. V tomto uspořádání 1.vyd. Praha : Academia, 2008. 352 stran. Edice Šťastné zítřky, sv. 1. ISBN 978-80-200-1669-0

NOTARP, Ulrike a kol. „Případ Kundera“ v českých médiích v roce 2008. V *Souvislosti. Revue pro literaturu a kulturu* č. 4, 2009, s. 142-157. Příbram. Pbtisk.

NOTARP, Ulrike. Das Bild von ‚Polen‘ und ‚den Polen‘ in seine Entwicklung in der Deutsche Presse. Eine Analyse der Berichterstattung im September/Oktober 2004 und Oktober/November 2007. V HARTMANN, K. a SURWIĘŁO, A. *Stereotype und*

Interkulturalität: Beiträge zur deutsch-polnischen Zusammenarbeit in Schulwesen. 1. vydání. Wrocław : GAJT Wydawnictwo, 2008, s. 195-238. ISBN 978-83-88178-52-8

PERNES, Jiří. *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století.* 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 199 stran a 16 stran čb. příloh. ISBN 978-80-7325-154-3

REIFOVÁ, Irena, aj. *Slovník mediální komunikace.* 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 320 stran. ISBN 80-7178-926-7

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie : Srovnávací analýza demokratických politických systémů.* 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 207 stran. ISBN 978-80-7367-348-2

VYKOUKAL, Jiří, aj. *Východ : Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989.* 1. vyd. Praha : Libri, 2000. 860 stran. Edice Historická řada. ISBN 80-85983-82-6

9.4 Periodika

20 let očima Respektu: Speciální vydání k 20. výročí sametové revoluce. Respekt. 16. 9. 2009. Speciální číslo 2009. Praha : Respekt Publishing, 2009.

A2. A2 kulturní týdeník. 2008, roč. 4. Číslo 43 – 44 (22. 10. 2008–29. 10. 2008)

Týdeník Euro. Euronews, a.s. 2008, roč. 6, Číslo 44 (27. 10. 2008)

Hospodářské noviny. Economia, a.s. 2008, roč. 52. Číslo 203–253 (14. 10. 2008–31. 12. 2008)

Lidové noviny. MAFRA, a.s. 2008, roč. 21. Číslo 241–304 (14. 10. 2008 – 31. 12. 2008)

Lidové noviny. MAFRA, a.s. 2009, roč. 22. Číslo 1–250 (2. 1. 2009 – 26. 10. 2009)

Literární noviny. Společnost pro Literární noviny. 2008, roč. 19. Číslo 43 (20. 10. 2008)

MfPlus. Mladá fronta, a.s. 2008, roč. 5. Číslo 43 (24. 10. 2008)

Mladá fronta DNES. MAFRA, a.s. 2008, roč. 19. Číslo 241–304 (14. 10. 2008–31. 12. 2008)

Mladá fronta DNES. MAFRA, a.s. 2009, roč. 20. Číslo 1–240 (2. 1. 2009–14. 10. 2009)

Paměť a dějiny : Revue pro studium totalitních režimů. Ústav pro studium totalitních režimů České republiky. 2008, roč. 2. Číslo 4

Právo. Borgis, a.s. 2008, roč. 18. Číslo 241–304 (14. 10. 2008 – 31. 12. 2008)

Právo. Borgis, a.s. 2009, roč. 19. Číslo 1–247 (2. 1. 2009–22. 10. 2009)

Reflex : CS společenský týdeník. Ringier ČR, a.s. 2008, roč. 19. Číslo 43 (23. 10. 2008).

Respekt. Respekt Publishnig, a.s. 2008, roč. 19. Číslo 42 –50 (13. 10. 2008–8. 12. 2008).

Souvislosti : Revue pro literaturu a kulturu. Sdružení pro Souvislosti. 2009, roč. 20. Číslo 4

Týden. Mediacop, s.r.o. 2008, roč. 15. Číslo 42 (20. 10. 2008).

9.5 Jiné

Česká tisková kancelář. Zkrácená verze rozhovoru s Milanem Kunderou. 13.10.2008.
18:26. T200810130693001

10 Seznam příloh

- Příloha č. 1: Fotografie Milana Kundery (obrázek)**
- Příloha č. 2: Reportáž Udání Milana Kundery (text)**
- Příloha č. 3: Obálka 42. čísla časopisu Respekt (obrázek)**
- Příloha č. 4: Fotografie Miroslava Dvořáčka (obrázek)**
- Příloha č. 5: Policejní záznam (obrázek)**
- Příloha č. 6: Komentář Martina M. Šimečky (text)**
- Příloha č. 7: Komentář Petra Fischera (text)**
- Příloha č. 8: Komentář Václava Havla (text)**
- Příloha č. 9: Komentář Ivana Klímy (text)**
- Příloha č. 10: Použité komentáře (seznam)**

11 Přílohy

Příloha č. 1: Fotografie Milana Kundery (obrázek)

Zdroj: Respekt (Profimedia.cz/AP)

Příloha č. 2: Reportáž Udání Milana Kundery (text)

Udání Milana Kundery

Milan Kundera za sebou vždy pečlivě zametal stopy. Už čtvrt století neposkytuje rozhovory, do rodné země jezdí na návštěvu jen inkognito a ubytovává se v hotelech pod falešnými jmény. Svě české přátelé si zavázal slibem mlčenlivosti, takže ani oni nechtějí s novináři mluvit o tom, kým byl a je Milan Kundera. Shodou náhod teď z minulosti nejslavnějšího českého spisovatele vyplouvá na povrch temný a spletitý příběh, který ukazuje, že ona uzavřenost může mít ještě jiné důvody, než jsme si dosud mysleli...

Čtrnáctý březen 1950. Od komunistického puče právě uběhly dva roky a stalinistické zúčtování s třídním nepřítelem vrcholí. Milada Horáková je již půl roku vyslýchána a mučena v ruzyňské věznici. Za měsíc ji čeká soud, za tři měsíce bude spolu s dalšími odsouzenými popravena. Na několika policejních služebnách v Praze probíhají první výslechy deseti hokejových mistrů světa zatčených večer předtím za to, že v restauraci U Herclíků "veřejně pobuřovali proti republice". Za velezradu budou odsouzeni k mnohaletým trestům, které si zčásti odpykají v uranových dolech na Jáchymovsku. Tou dobou je v tamějších lágrech internováno již více než 10 000 lidí.

Právě 14. března 1950 se poprvé a naposledy protnulý životní osudy dvou mladíků Miroslava Dvořáčka a Milana Kundery. První z nich jen o vlásek unikl trestu smrti a dlouhá léta prožil ve věznicích a pracovních táborech. Ten druhý se brzy poté stal vycházející hvězdou budovatelské literatury a postupně pak jedním z klíčových českých intelektuálů 60. let a světoznámým spisovatelem.

Z několika aktérů tehdejšího dramatu byl Milan Kundera dlouhých padesát osm let pravděpodobně jediným, kdo věděl, co se tehdy na studentských kolejích Kolonka na pražské Letné vlastně stalo. Až letos na jaře z archivů komunistických bezpečnostních složek zcela nečekaně vypadl strojopis úředního dokumentu, který zapomenuté události poodhalil. Vezměme to ale popořádku.

Konec snu

Miroslav Dvořáček se narodil roku 1928 v Kostelci nad Orlicí v rodině státního úředníka. Během studií na gymnáziu se seznámil se stejně starým Miroslavem Juppou, který za války přešel do Kostelce ze zavřeného rychnovského gymnázia. Juppa u Dvořáčkových našel ubytování a nerozlučné přátele. Kromě společné střechy nad hlavou je brzy spojil také velký životní sen - oba se chtěli stát letci. Válečné ponížení a hrdinství českých pilotů v britských uniformách dětskou touhu přetavilo v pevné rozhodnutí. Po absolvování gymnázia byli oba přijati na Leteckou vojenskou akademii v Hradci Králové. Psal se rok 1947.

"Pamatuji si, jak byli šťastní, když je vzali. Tak strašně jim na tom záleželo," vzpomíná jejich společná přítelkyně Iva Militká, která v příběhu sehráje zásadní roli. Miroslava Dvořáčka znala od dětství, do Juppy se zamilovala na studiích a začala s ním chodit. "Občas létal nad náš dům a mával mi křídly," vypráví dnes devěťasedmdesátiletá žena.

Štěstí obou mladíků ovšem netrvalo dlouho. Po únorovém převratu došlo k čistkám v armádě a letectvo bylo zasaženo obzvlášť tvrdě. Čtyřicet procent důstojníků tvořili bývalí příslušníci britské RAF, které nový režim nenáviděl. Coby nespolehliví nepřátelé socialismu byli piloti degradováni, vylučováni z vojenského stavu a zavírání do komunistických lágrů. Čistky se nevyhnuly ani studentům. "Ročník, kam Juppa s Dvořáčkem chodili, byl rozpuštěn. Vzali jim hodnosti, zbraně a možnost létat," vzpomíná Iva Militká a dochované dokumenty z archivů její slova doplňují suchou úřední řečí. "Je třeba ihned propustit z LVA uvedené letecké vojenské akademiky, kteří nejen že nemají kladný postoj k lidově demokratickému zřízení našeho státu, ale přímo a otevřeně se stavějí proti státu a straně," říká zpráva hlavního štábu z 20. ledna 1949 o čistce ve III. ročníku akademie, do kterého oba přátelé patřili.

Mladí muži dostali v únoru rozkaz o převelení k pěšímu pluku do Plzně a opustili kasárna. K pěchotě však nikdy nedorazili. Vědomi si své bezvýchodné situace a nejisté budoucnosti se už před časem rozhodli utéct na Západ a přihlásit se k letectvu tam. Stavili se doma, aby si vyzvedli civilní šaty, poté se několik dní skrývali u pražských příbuzných Ivy Militké. "Několikrát jsem je navštívila a donesla jim jídlo. Řekli mi, že mají být během pár dní převedeni přes hranici. Rozloučili jsme se krátce, tehdy jsem si ještě myslela, že za nimi později přijedu," vzpomíná žena dnes. V Praze si pak oba muži koupili mapu a kompas a hlubokými šumavskými lesy prošli nespátrání do západní zóny Německa.

Komunista mimo průvod

Ve stejnou dobu a ve stejné zemi prožívá Milan Kundera docela jiný příběh. Vyrůstá obklopen knihami v rodině známého brněnského muzikologa, hudebníka a vzdělance Ludvíka Kundery. Už coby student gymnázia předčí své vrstevníky sečtělostí, vzděláním a rozhledem, sdílí nadšení pro ideje socialismu a obdiv ke Stalinově Sovětskému svazu. "Pro generaci, která dospívala kolem války, bylo velmi těžké nepodlehnout téhle iluzi," vysvětluje kolega spisovatel Ivan Klíma, který mladistvé poblouznění komunismem zažil na vlastní kůži a na rozdíl od Kundery je dnes ochoten je reflektovat. "Vyrůstali jsme odtržení od informací, ani v letech 1945-48 si nikdo netroufl napsat, co je Stalin zač, i když už se o jeho zločinech vědělo. Pro tehdejší mladé levicové intelektuály byl tím, kdo ukončil válku, a socialismus představoval naději na lepší svět."

Milan Kundera vstupuje do KSČ, píše poezii i písňové texty v duchu dobového socialistického nadšení. "Ta naše družba, ta se klene/ jak oblouk duhy oblohou. Sovětský svaz a naše země/ navždycky navždy spolu jsou. Vysoko naše družba stojí/ jak nad příboji skalní štít. O ten štít si lebku svoji/ váleční štváči roztříští," zpívá se například v jedné Kunderou otextované písni. Dnes to zní hrozivě, tehdejší básníkovi přátelé se však vesměs shodují, že na levicové kulturní frontě 40. a 50. let patřil nadaný brněnský intelektuál spíše ke kritičtějším vyznavačům stalinismu. Vzdělaný estét si ošklivil masové třeštění, nechodil prý ani do prvomájových průvodů a svůj postoj ke komunismu se snažil odůvodňovat racionálně. "Milan byl naprosto odlišný typ než já," vzpomíná spisovatel Pavel Kohout, v 50. letech známý hlasatel stalinismu, později chartista a disident. "Velmi uzavřený a křehký člověk, což ale neznamená, že myšlenkám socialismu doopravdy nevěřil. Každý to zkrátka tehdy vyjadřoval jinak."

V roce 1948 se Kundera přestěhoval z Brna do Prahy a přihlásil se na studium režie na FAMU. "Seděl jsem v životě u mnoha přijímacích zkoušek, ale jen dvakrát se

mi stalo, že kandidát vešel a všem bylo okamžitě jasné, že ostatní vysoce převyšuje," vzpomíná režisér Antonín Kachlík, tehdy aktivní straník a šéf studentské rady, který se s Kunderou důvěrně spřátelil. "Ta obrovská vzdělanost, rozhled, koncepční uvažování, to člověk viděl málokdy." Mladý komunista-intelektuál se stal brzy na fakultě i v pražských kavárnách pojmem.

Krásné chvíle na Kolonce

Bezstarostná studentská léta pod rudým praporem prožívala ve stejnou dobu i Iva Militká. Její gymnaziální láska Juppa zmizel s přítelem Dvořáčkem za hranicemi a ona se přihlásila na Karlovu univerzitu ke studiu germanistiky a nordistiky. "V Praze se mi otevřel nový svět," vypráví dnes. "Dostala jsem ubytování na studentské koleji Kolonka, měla jsem malý ajnclík, před oknem mi kvetla třešeň. Tam jsem prožila nejkrásnější chvíle svého života."

Na univerzitu Militká přišla až po hlavní vlně bolševických čistek, během nichž musela lavice opustit čtvrtina všech studentů a tisíce učitelů. Zůstali hlavně loajální komunisté a život na kolejích připomínal budovatelskou idylu. Nakažlivé ideologii brzy podlehla i mladá studentka (ačkoli do strany nevstoupila). "Dnes už to asi nikdo nepochopí, ale vzpomínám si například na procházku s jedním spolužákem po Petříně," vykresluje atmosféru na Kolonce. "Zastavili jsme se, povídali si a on snil o tom, jak jednou Československo bude jednou ze svazových republik SSSR."

Součástí těch krásných chvil se brzy stal i student estetiky a zapálený mladý komunista Miroslav Dlask. Seznámili se na brigádě v Ostravě a brzy spolu začali chodit. Dlaskův otec prošel coby sociální demokrat koncentračním táborem Osvětimí a mladý student své nové lásce nadšeně hlásal, že humanismus zvítězí jen spojením sociální demokracie a komunismu. Svou novou dívku Dlask seznamoval i se svými stejně smýšlejícími přáteli. Jedním z těch blízkých byl student filmové školy a charismatický intelektuál Milan Kundera. Iva Militká se tehdy rozhodla, že za svým někdejší přítelem Juppou už do emigrace neodjede.

Mise generála Moravce

Uprchlíky tábor Leopoldkasarne v Mnichově měl do pražské studentské idyly hodně daleko. Mezinárodní síť uprchlických táborů tehdy využívala prostor bývalých koncentračních táborů a kasáren, ve kterých se tísnilo 150 000 lidí. Panovaly tu hrozné podmínky. Čeští pouťovní emigranti zakoušeli šikanu od odsunutých sudetských Němců, rozvědky komunistických a západních zemí se předháněly, kdo mezi uprchlíky naverbuje více tajných spolupracovníků.

Miroslav Dvořáček a Miroslav Juppa měli jasno v tom, pro kterou stranu chtějí pracovat. Prodlávali výsledky u americké armádní kontrarozvědky CIC, během něž popsali hradecká kasárna, počet letadel, personálu, výcvik, nakreslili mapy letišť. V polovině listopadu 1949 byli pozváni do nenápadné vily nedaleko uprchlického tábora v Ulmu. Setkali se tu s generálem Františkem Moravcem, válečným hrdinou a legendárním velitelem zvláštních služeb, který jim nabídl práci pro "československou zpravodajskou službu podporovanou Američany". Budou pracovat jako kurýři a plnit v

Československu úkoly, které napomohou obnovení demokracie. Mladí piloti přijali s podmínkou, že jim generál Moravec později zajistí umístění u letectva.

Prošli speciálním výcvikem a pár dní po Štědrém dnu roku 1949 je vybavené falešnými doklady převaděči provedli šumavskými hvozdy zpátky domů na první misi. Dvořáček měl kontaktovat inženýra Václavíka, vysoce postaveného zaměstnance Chemapolu, a získat jej pro poskytování informací z oboru chemického průmyslu. Když dorazil do Prahy, zmocnil se ho nutkavý pocit, že je sledován. Začal přejíždět tramvají sem a tam, aby případné pronásledovatele setřásl. Pocit byl natolik intenzivní, že se rozhodl raději odjet zpět.

Vidím to jako dnes

Podruhé se Dvořáček do Čech vydal 13. března následujícího roku doprovázen převaděčem. Zahalení v krycích bílých pláštích překročili zasněženou hranici a pokračovali na lesní samotu U Vítků u obce Pocínovice, kde tehdy kurýrům poskytovala útočiště rodina Toušových. "Představil se, myslím, jako Karel, pravé jméno jsme samozřejmě neznali," vzpomíná na Dvořáčka Josef Touš, jenž na statku hospodaří dodnes. Tehdy mu bylo jednadvacet a pomáhal otci, zkušenému převaděči. "Velmi na mě zapůsobil. Byl to příjemný, mladý chlapec, starý asi jako já. Jeho úkoly a jeho poslání nás nezajímaly. Na nás bylo zajistit mu, stejně jako ostatním, bezpečí a přenocování."

V časech pouťorové kolektivizace, kdy se vesnice rozpoltila a začal tvrdý třídní boj, se Toušovi jednoznačně postavili na stranu svobody. Poskytovali útočiště desítkám lidí, kurýrům, pracujícím pro západní rozvědky, převaděčům i uprchlíkům, kteří před komunisty utíkali do Německa.

Miroslav Dvořáček na statku přespal, ale hned druhého dne se vydal na další cestu. Když dorazil do Prahy, snažil se splnit svůj původní úkol - vyhledat inženýra Václavíka. Po několika hodinách pátrání náhodou z tramvaje na Mánesově mostě zahlédl dávnou kamarádku a bývalou dívku svého přítele Ivu Militkou. Rychle vyskočil, aby ji pozdravil.

"Vidím to jak dnes," vzpomíná žena. "Měla jsem ohromnou radost. Nepamatuji se, jak mi vysvětlil, že je v Praze, byla jsem tenkrát naivní a moc jsem o tom nepřemýšlela. Ptala jsem se, jak se má Juppa, a Mirek mě pak doprovodil na kolej. Požádal mě, jestli si tam může na pár hodin schovat kufr. Prý má v Praze nějaké zařizování a odpoledne se pro něj vrátí," vypráví Iva Militká.

Dvořáček pak opět odešel hledat Václavíka. Zkoušel to na vinohradské adrese, kde měl podle instrukcí z Německa chemik bydlet, ale neúspěšně. Když nepochodil, vydal se před budovu Chemapolu a snažil se muže poznat v davu zaměstnanců podle popisu, který měl k dispozici. Ani tentokrát neměl štěstí. Řekl si tedy, že pátrání odloží na další den a vrátí se na studentskou kolej, kde měl podle dohody s Ivou tu noc přespát. Kolem osmé hodiny večer vstoupil do Kolonky, za dveřmi ho ale místo kamarádky Ivy čekali dva ozbrojení policisté. Miroslav Dvořáček byl zatčen.

Obraz, který nezmizí

"Dnešního dne o 16. hodině dostavil se ku zdejšímu oddělení studující Milan Kundera nar. dne 1. 4. 1929 v Brně, bytem v Praze VII, Studentská kolej, Tř. Krále Jiřího VI a udal, že v této koleji bydlí studentka Iva Militká, která sdělila studujícímu Dlaskovi z téže koleje, že téhož dne se sešla na Klárově v Praze s jistým známým Miroslavem Dvořáčkem. Ten si k ní prý dal do úschovy 1 kufr s tím, že si pro něj přijde během odpoledne. ( ) Dvořáček měl udánlivě sběhnouti z vojny a snad měl býti od jara minulého roku v Německu, kam ilegálně odešel."

Strohý policejní záznam evidovaný pod jednacím číslem 624/1950 umožňuje rekonstruovat, co vlastně přivedlo Miroslava Dvořáčka do komunistických lágrů. Když Iva Militká ubytovala návštěvníka u sebe na pokoji, zašla na oběd s přítelem Dlaskem. Zmínila se mu o nečekané návštěvě (Dlask o osudu obou emigrantů věděl) a požádala jej, aby k ní ten večer nechodil, protože Mirek tam pravděpodobně přespí. Dlask čerstvou novinku o něco později sdělil svému příteli Milanu Kunderovi. A ten ji šel nahlásit na obvodní oddělení pražské policie.

"Když jsem se vracela na kolej, přistoupili ke mně dva muži a odvedli mě do vedlejšího pokoje," vypráví Iva Militká, co prožívala ona. "Řekli mi, že ten, kdo má ke mně přijít, bude zatčen a ať se nepokouším jej varovat. Kdybych to bývala věděla dřív, čekala bych někde jinde a varovala ho." Obraz, který průhledem z pokoje viděla, jí nikdy nezmizel z paměti, často se vracel ve snech a nočních můrách. Nic netušící kamarád přichází do Kolonky a vzápětí jej policejní eskorta odvádí pryč. Už nikdy v životě pak Miroslava Dvořáčka neviděla. "Dodnes mám pocity viny za to, že jsem o něm mluvila. Byla jsem příliš naivní," vypráví Iva Militká. "Odjela jsem do Kostelce za rodiči, abych jim řekla, že jsem způsobila zatčení Mirka. Můj otec pak navštívil jeho rodiče a řekl jim to. Ten pocit, se kterým jsem pak musela žít, byl strašný."

Nejasné motivy

Než popíšeme následky Kunderova činu, je nutné si položit otázku, co ho k němu vlastně vedlo. Jaký měl motiv udat člověka, kterého neznal? V době, kdy stránky Rudého práva přetékaly propagandistickými články o zúctování s třídním nepřítelem a padaly rozsudky smrti, nemohl udavač nevědět, jaký osud Dvořáčkovi připravuje. Například přesně v den udání vyšel v hlavním stranickém listě článek o dvou mladých českých zaměstnancích amerického velvyslanectví, odsouzených k trestu osmnácti a patnácti let těžkého žaláře.

Odpověď na otázku, proč to Kundera udělal, není tak jednoduchá, jak by se mohlo zdát. Kundera byl sice přesvědčeným komunistou, a je tedy možné, že se rozhodl zničit lidský život čistě z ideologických důvodů. Ale podle svědectví všech známých, kteří jsou dnes ochotní o něm mluvit, byl na tehdejší poměry spíše komunistou kritickým, zdaleka ne spokojeným se vším, co se ve společnosti dělo, a rozhodně ne volajícím po krvi. "Měl v sobě zdrženlivost, neměl rád pouliční masové blbnutí," vzpomíná na svého přítele spisovatel Milan Uhde, "vnímal jsem ho spíš jako statečného člověka, který se nebojí říkat nepohodlné názory." Na otázku, jestli dával najevo nenávisť vůči "třídnímu nepříteli", odpovídají tehdejší známí negativně - Kundera byl spíše pozitivním budovatelem socialismu než lovcem jeho oponentů. "Na zuřivé útoky proti kulakům a ospravedlňování procesů tu byli jiní jako Skála a Pilař," vysvětluje spisovatel Ivan Klíma.

V úvahu připadá také osobní motiv. Je pravděpodobné, že Dlask mohl na antikomunistického návštěvníka z minulosti své dívky (a nastávající manželky) žárlit a požádat přítele Kunderu, ať mu pomůže se ho zbavit. Pak by ovšem vyvstala otázka, proč Dvořáčka neudal sám Dlask. Ostatně rodiče Militké celý život podezřívali právě jeho. Ona sama si nedokázala představit, že by toho byl její budoucí manžel schopen. Dlask na její přímé otázky, co se tehdy vlastně stalo, odmítal odpovídat. Než v 90. letech zemřel, přiznal jen to, že se o jejich rozhovoru zmínil Kunderovi.

Třetí možný motiv souvisí s událostí, která se stala krátce před tragédií na Kolonci a začínajícímu spisovateli posloužila jako inspirace pro jeho budoucí románovou prvotinu Žert. V roce 1949 Kunderovi jeho přítel Jaroslav Dewetter poslal dopis, v němž kritizoval vysoce postaveného komunistického funkcionáře. Kundera odpověděl v podobném duchu. Oba dopisy ovšem četla tajná policie a mladí straníci se dostali do problému. Kromě nich musel před disciplinární řízení i jejich společný přítel Jan Trefulka, který se Dewettera zastal. Postih byl nakonec poměrně nevyvážený - zatímco Trefulku s Dewetterem soudruzi vyloučili ze strany i z univerzity (jeden dostal povolávací rozkaz, druhý se musel živit jako traktorista), Milana Kunderu čekal pouze vyhazov z partaje. Na FAMU směl zůstat a v 50. a 60. letech tu udělal slušnou akademickou kariéru.

Chtěl tímto udáním vykoupit svůj prohřešek vůči straně? Archivy na tohle nedávají žádnou odpověď. Jediný z žijících účastníků, kdo ji zná, je sám Milan Kundera, který ovšem už čtvrt století nekomunikuje s veřejností a novináři. Na fax adresovaný do jeho pařížského bytu s žádostí o vysvětlení tehdejších událostí nepřišla žádná odpověď.

Hloubkový výslech

Co se dá ovšem z archivů a výpovědí zrekonstruovat poměrně přesně, jsou následky Kunderova činu. Není to lehké čtení. Pro kurýry, kteří našli odvahu zapojit se do protikomunistického odboje, měl režim připraveny ty nejtvrďší tresty. "V období 1948-1956 bylo Státní bezpečností zadrženo přibližně asi 500 kurýrů, v terminologii StB 'agentů- chodců'. Tresty se většinou pohybovaly od 12 let do doživotí. Více než dvacet kurýrů bylo popraveno," říká historik Prokop Tomek z Vojenského historického ústavu.

Miroslav Dvořáček po svém zatčení absolvoval obvyklý kolotoč výslechů, který z něj měl všemi dostupnými prostředky dostat další informace. Archivní dokumenty hovoří mimo jiné o "hloubkovém výslechu" ve věznici na Hradčanech. Vojenská kontrarozvědka v ní podědila bývalou mučírnu gestapa nazývanou Domeček, v níž politické oponenty vyslýchala podobnými metodami jako její předchůdci. Hloubkový výslech na Hradčanech mohl podle pamětníků znamenat prakticky cokoli - od facek až po mučení sofistikovanými nástroji.

Záznamy výslechů dochované v Archivu bezpečnostních složek jsou působivým dokladem Dvořáčkovy snahy krýt lidi, kteří mu pomáhali. Ačkoliv si myslel, že jej zradila Iva Militká, nikde nezmínil, jakým způsobem mu ona a její rodina pomáhali na útěku. Od svého zatčení až do poloviny dubna se mu rovněž dařilo zamlčet pobyt na statku u rodiny Toušových. Teprve 15. dubna poprvé popisuje skutečné místo přechodu hranice a samotu U Vítků. Z archivních materiálů však není zřejmé, zdali se vyšetřovatelům podařilo Dvořáčka zlomit, nebo si spojili informace získané mezitím od

Toušových a dalších členů jejich skupiny, zatčených o čtyři dny dříve. Zcela nezávisle na Dvořáčkově kauze se totiž Státní bezpečnosti podařilo dostat mezi statečné převaděče konfidenta.

V září 1950 byl Miroslav Dvořáček souzen za zběhnutí, vyzvědačství a velezradu. Prokurátor navrhoval trest smrti. Nakonec mu byl vyměřen trest 22 let těžkého žaláře, pokuta 10 000 korun, propadnutí veškerého majetku a ztráta občanských práv na dobu deseti let. O tři měsíce později byli odsouzeni také otec a syn Toušovi spolu s dalšími členy jejich skupiny. "Byl to monstrproces, který trval tři dni a vysílal ho dokonce místní rozhlas," vypráví dnes Josef Touš. "Kromě pár doprovodů mi dávali za vinu hlavně to, že jsem o celé věci věděl a nenahlásil jsem to." Coby nejmladší člen skupiny dostal deset let vězení, ostatní vyšli s dvojnásobnými tresty a jeden z převaděčů byl dokonce popraven.

Cukr a bláto

Po pobytu na Pankráci, Borech a v dalších věznicích byl Miroslav Dvořáček počátkem března roku 1952 přemístěn do tábora Vojna u Příbrami, jednoho z nejhorších míst komunistického represivního systému. Po vstupní prohlídce dostal číslo A0-3016, nafasoval hnědé vězeňské oblečení z hrubého plátna, spodní prádlo, ručník, dva ešusy, lžičky, přikrývku, pracovní boty, holínky a lodičku. Spodní prádlo a ručník se měnily jednou za 14 dní. Svrchní oblečení se nosilo do roztrhání. V prvních letech tábora se fasovalo pouze jedno oblečení. Špinaví a často mokří vězni v něm museli po práci v uranových dolech trávit veškerý čas.

Život v táboře byl vysilující a ponižující. V červenci 1955 zde Dvořáček zažil tzv. nudlovou aféru, pověstnou hladovku a stávkou, kterou vyvrcholila dlouhodobá nespokojenost vězňů. Těžce pracující vězni odmítli jíst červavé a studené nudle, které měli již několikátý den za sebou, a odmítli sfárat do dolů. Vedení tábora nechalo celý prostor obklíčit pohotovostním oddílem s kulomety, vyházelo jim z baráků prádlo, tabák a cukr do bláta. Trvalo čtyři dny, než se bachařům podařilo hladovku a stávkou zlomit.

Nicméně individuální odpor jednotlivců pokračoval dál. Ve spisech Miroslava Dvořáčka se dochovalo množství zápisů jeho prohrěšků proti táborovým předpisům: 16. dubna 1956 - pět dní korekce a deset dní izolace bez vycházek za psaní "štvavých" hesel na 4. patře dolu Vojna II; 21. května 1956 - tři dny izolace za čtení anglické detektivky Design for murder; 9. června 1956 - pět dní korekce za studium anglických slovíček. Doplňme, že korekce byla přízemní budova s malými betonovými kobkami, v nichž se nikdy netopilo.

Někdejšímu kurýrovi nepomohla ani amnestie v roce 1960, při níž byla značná část politických vězňů propuštěna. Podmínky v lágrech, kde nyní převládali skuteční kriminálníci a vytratila se někdejší solidarita, se výrazně zhoršily. Miroslav Dvořáček tu strávil ještě další tři roky. Bránu opouštěl na konci roku 1963, téměř po čtrnácti letech. Na pultech knihkupectví tehdy ležela čerstvě vydaná povídková kniha, o níž vzrušeně diskutovala celá česká kulturní scéna: Směšné lásky Milana Kundery.

Začátek pochybnosti

Zatímco vězeň číslo A0-3016 fáral v odrbaných hadrech v uranových dolech, jeho udavač mezitím urazil pořádný kus cesty. Z prakticky neznámého studenta zapáleného pro budování lepších zítřků se stal uznávaný socialistický básník. Vydal dvě sbírky lyrických veršů, které o něco převyšovaly dobový průměr, takže generace mladých komunistů v něm viděla odvážného reformátora. Stal se žádaným přednášejícím na FAMU a členem vedení Svazu spisovatelů.

Někdy kolem roku 1954 pak přišlo Kunderovo zásadní prozření. "Vrátil se tehdy z návštěvy Sovětského svazu a já se ho ptal, co si odtamtud přivezl," vzpomíná Kunderův přítel Milan Uhde. "Odpověděl mi - člověče, já si přivážím zásadní pochybnosti, jestli říjnová revoluce náhodou nebyla nejstrašnějším zločinem 20. století." Jako velká část jeho generačních druhů se pak Kundera od bolševismu odvrátil a v 60. letech se stal významným reformním intelektuálem. Jeho projev na sjezdu spisovatelů v roce 1967 a polemika s Václavem Havlem nazvaná Český úděl vstoupily do čítanek a učebnic dějepisu coby zásadní pokusy o interpretaci zdejších dějin.

O temné minulosti Milan Kundera mlčel a nikdo jiný (snad kromě Miroslava Dlaska) k ní neměl klíč. Iva Miličková, která se v těžké životní situaci za Dlaska provdala, se nemohla zbavit pocitu viny a u manžela nenacházela vysvětlení. Miroslav Dvořáček si myslel, že do vězení jej dostala právě ona. Čtrnáct dní po jednadvacátém srpnu 1968 na nic nečekal a emigroval na Západ, odkud se již domů nevrátil. A k velkému štěstí Milana Kundery staré udání s největší pravděpodobností uniklo i pozornosti tajné policie, která se na něj coby jednoho z klíčových reformistů zaměřila s příchodem normalizace. StB dělala všechno proto, aby ho zdeptala, ale nikdy se ho nepokusila vydírat dvacet let starými událostmi.

Doma na zapřenou

Poznání minulosti skýtá nový pohled na spisovatelovu práci. Kundera se vždy úzkostlivě snažil, aby vykladači jeho život nespojovali s dílem, ale některé paralely se přímo nabízejí. V roce 1962 například vychází knižně Kunderova hra Majitelé klíčů, zasazená do období druhé světové války. Hlavní hrdina Jiří bydlí s manželkou u jejích rodičů. Jednoho dne jej požádá o úkryt stará láska Věra, která je pronásledována gestapem. Jiří tak musí řešit dilema, zdali pomoci bývalé milence a ohrožit tím rodinu. Nakonec ji ukryje, jsou však odhaleni domovníkem, který je chce udat. Můžeme sice jen spekulovat o tom, co bylo inspirací pro děj hry, nicméně námět se v několika bodech pozoruhodně shoduje s událostmi roku 1950.

Po emigraci z Československa do Francie se Kunderova snaha o utajení vlastního života stala téměř obsesí. Po jedné špatné zkušenosti s novináři přestává spisovatel dávat rozhovory, odmítá jakkoli komentovat svůj život a minulost. Píše, že jedině, na čem záleží, jsou jeho romány, svébytně existující výpovědi, které v žádném případě nemají být spojovány s osobností autora.

Po revoluci navštěvuje bývalou vlast pouze tajně, ubytovává se v hotelech pod falešnými jmény. Pár starých přátel žádá, aby o něm novinářům nic neřikali. "Moc rád bych s vámi o Milanovi mluvil, ale mezi námi existuje úmluva, že to za jeho života neudělám," vysvětluje starý Kunderův přítel, brněnský herec Mojmír Heger. Podobně reagují i další, například spisovatel Jan Trefulka nebo Kunderův starší bratranec Ludvík Těch, kteří jsou ochotni vzpomínat, je velmi málo.

Je tohle zametání stop přirozenou potřebou světoznámého spisovatele, který byl vždycky introvertem, nebo se za ním skrývá snaha utajit nepohodlnou minulost? Můžeme jen spekulovat. Majitelem klíčů k pravdě je i tentokrát pouze Kundera sám.

Epilog

Odhalování tajných udavačů a spolupracovníků minulého režimu se v poslední době stalo v médiích populární, tenhle příběh se však rodil trochu jinak. Již několik let sbírám osudy pamětníků, kteří byli důležitými svědky událostí moderních českých dějin. Jejich vyprávění jsem zaznamenával nejprve pro sdružení Post Bellum a začátkem tohoto roku jsem přijal nabídku natáčet je pro nově zřízený Ústav pro studium totalitních režimů. S potěšením, ale i obavou z toho, s jakými tragickými osudy se zase setkám, jsem nabídku přijal.

Koncem května jsem se dozvěděl od bratrance Matěje kusé informace o příběhu mé příbuzné, starém přes padesát let, ve kterém figuruje láska, zrada, agenti, útěk, pocit křivdy a mnoho neznámých. Ivu Militkou přes půl století staré události nikdy nepřestaly tížit a ráda by se dozvěděla, co se tenkrát opravdu stalo. Nechal jsem si v archivech dohledat materiály a ve volném čase je procházel. Poměrně běžný příběh počátku 50. let, opepřený rodinnou vazbou, se proměnil ve chvíli, kdy jsem se dostal ke zprávě popisující zatčení Miroslava Dvořáčka. Právě v ní se objevilo jméno, dávající událostem jiný rozměr. Nikdo z žijících aktérů netušil, že Milan Kundera byl v jejich osudech zapleten tak zásadním způsobem.

Iva Militká po dlouhém váhání souhlasila s vyprávěním svého životního příběhu. Za její upřímnost jí patří velký dík. Rozhodl jsem se pak vyhledat další osoby a sestavit mozaiku celého příběhu. Zásadní pro moje pátrání bylo nalézt hlavní oběť udání, Miroslava Dvořáčka. Bohužel to bylo nakonec snazší než jej vyzpovídat. Zprvu byl sice ochoten spolupracovat, ale pak si to náhle rozmyslel. O svém útěku, práci pro generála Moravce a věznění se nikdy nebavil ani s nejbližšími příbuznými. "Vždycky jsem chtěl znát příběh tátova útěku a pobytu ve vězení, ale on o tom nikdy nechtěl mluvit," říká Dvořáčkův syn Patrik, který žije v Kanadě. Dva měsíce po našem prvním kontaktu byl Miroslav Dvořáček stížen mrtvicí, ze které se dnes zotavuje. Žije v domnění, že jej zradila Iva Militká.

Další přímý aktér příběhu byl Miroslav Dlask, ten ale v 90. letech zemřel. Ironií osudu byl rovněž pro své reformní názory v roce 1968 vyhozen z práce a sledován tajnou policií. A posledním je Milan Kundera, který na žádost o rozhovor nereagoval. Co se přesně toho dne odehrálo a proč se rozhodl zajít na policii a udat někoho, koho vůbec neznal, tak zůstává záhadou. Tíha toho, co 58 let skrývá, není malá. Chybělo málo a Dvořáček byl odsouzen k trestu smrti.

Dlouho jsem zvažoval, jestli je mravně příběh publikovat. Přesvědčení, že jeho zveřejnění může pomoci vyjasnit slepá místa, přispěje k uznání statečných lidí a obohatí diskusi o poválečném vývoji v Československu, však nakonec zvítězilo.

ADAM HRADILEK s přispěním Petra Třešňáka.

Zdroj: Respekt/Anopress

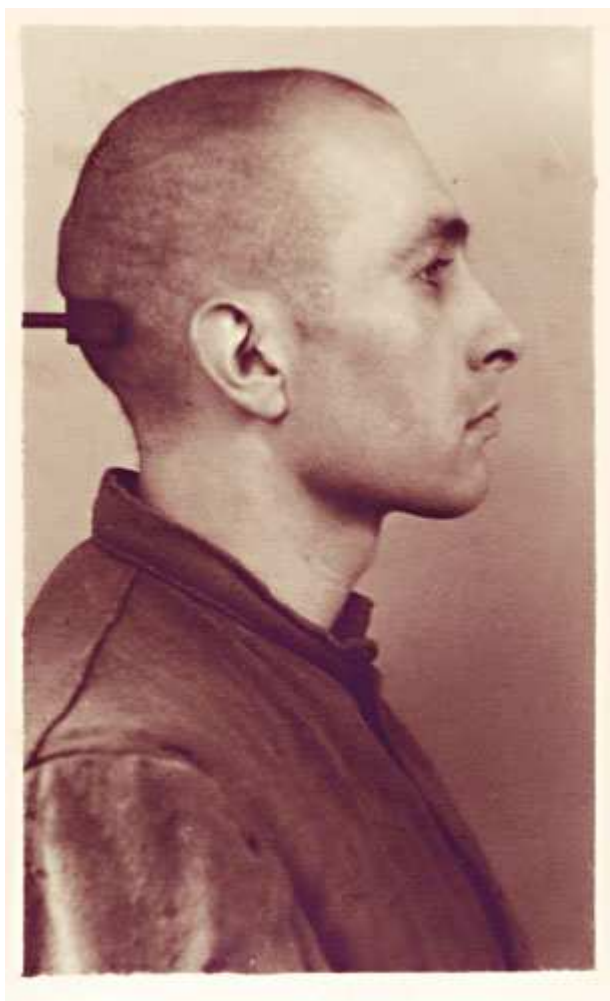
Příloha č. 3: Obálka 42. čísla časopisu Respekt (obrázek)

Zdroj: Respekt

Příloha č. 4: Fotografie Miroslava Dvořáčka (obrázek)

Zdroj: Respekt

Příloha č. 5: Policejní záznam (obrázek)

8

OVCH 6 odd. II, Praha 6.

V Praze dne 14.5.1950.

Z á z n a m :

Dnešního dne o 16 hodině dostavil se ku zdejšímu oddělení studující Milan K u n d a r s n e r. dne 1.4.1929 v Brně, bytem v Praze VII, Studentské koleji, tr. Krále Jiřího VI a udal, že v této koleji bydlí studentka Iva M i l i t k á, která odhlásila studujícímu Dlnskovi a téže koblže, že téhož dne se sešla na Klárovo v Praze s jistým anasým Miroslavem Dvořáčkem. Tento prý si k ní dal do úschovy 1 kufr s tím, že si pro něj přijde během odpoledne dne 14.5.1950. Na základě tohoto hlášení odešel na místo vstrm. Rosický společně se strm. Hantonem, kde provedli prohlídku kufru, ve kterém byly 2 klobouky, 2 páry rukavic 2 brýle proti slunci a krabička krému. Podle prohlášení Militké Dvořáček měl udánlivě sblahnouti z vojny a snad měl být od jara minulého roku v Německu kam ilegálně odešel. Nahlédnutím do knihy pátrání bylo zjištěno, že týž jest hledán KVNS odd. IV v Plzni pod. č. B 2434/49-IV k zatčení. Na základě tohoto zjištění vřše uvedení orgánové ve studentské koleji strážiti v pokoji uvedené Militké. Kolem 20 hodiny se jmenovaný Dvořáček skutečně do tohoto pokoje dostavil a byl zatčen. Při osobní prohlídce u něho byl nalezen občanský průkaz pa jméno Miroslav Petr o kterém Dvořáček prohlásil, že jej dostal v Německu od jisté fy která jej poslala do Československa za účelem navázání obchodních styku této fy s ministerstvem techniky. Týž měl vejíti ve styk s jistým ing. Solmanem z Vrřovic Tolstého ulice č. 4 který jest na tomto ministerstvu zaměstnán.

Jan Rosický

DOVODNI VERIŠTVA ŽE T
624/1950-II

Zdroj: Paměť a dějiny

Příloha č. 6: Komentář Martina M. Šimečky (text)

Milan Kundera : Majitel klíče

Kunderův dávný hřích krutě zasáhl do životů několika lidí, dnes zasáhne do výkladu jeho díla

Ta zpráva o udání, zapsaná v policejním hlášení, ležela přes půl století ukryta ve stozích spisů. Byla objevena náhodou, díky níž dnes můžeme odkrýt dávný příběh z roku 1950, zkřížení osudů dvou vrstevníků, z něhož jeden vyšel jako vězeň, druhý jako slavný spisovatel. Miroslav Dvořáček uprchl v roce 1949 do Německa, kde ho pod americkým velením vycvičili čeští instruktoři - mnozí z nich váleční hrdinové -, aby se vracel do komunistického Československa jako kurýr. Jedna z cest se mu stala osudnou: udal ho mladý student. Dvořáček o vlásek unikl trestu smrti, odseděl si 14 let a dnes žije ve Švédsku. Mladík, který ho udal policii, se jmenuje Milan Kundera a dnes žije v Francii. Kunderovo dílo ovlivnilo několik generací čtenářů na celém světě. Na místě jsou tedy hned tři otázky.

První otázka: Měl právo mlčet o své minulosti?

Udání je hřích, z něhož totalitní režim udělal ctnost a podstatu svojí síly. Možná není náhodou, že právě udání hraje tak velkou roli v části Kunderova díla. Udání je hybnou silou děje jeho prvního románu Žert (1967), příběhu studenta, který poté, co ho udá přítel kvůli ironickému vzkazu na pohlednici, vyletí ze školy, několik let musí pracovat v dolech; jeho pokus o pomstu dopadne trapně. Udání (zrada) je hlavním tématem Kunderovy poemy Poslední máj (1955), udání rozhýbe zápletku jeho kdysi slavné divadelní hry Majitelé klíčů (1963) atd. Je tedy možné, že Kundera se k svému hříchu doznával psaním příběhů, v nichž bez slitování vrhal své postavy do soukolí zrady a velkých dějin. Kundera patří vedle Václava Havla k nejznámějším žijícím Čechům, od konce 50. let si úspěšně budoval svůj obraz spisovatele, který už nikdy nepodlehne žádné utopii a zřekne se role "veřejné osobnosti". A přesto se několikrát vášnivě vrhl do zápasu o lidskou důstojnost a svobodu: v projevu na sjezdu spisovatelů, v debatě o českém osudu či v esejích o střední Evropě. To vše by nemohl dělat, kdyby se tehdy veřejně doznal ke svému činu, protože by ztratil auru morální autority. Tento argument už dnes ovšem neplatí. Kundera promeškal příležitost říct to na sebe sám, jako to nedávno udělal jeho veliký soupeř Günter Grass.

Druhá otázka: Jak se jeho tajemství promítlo do jeho díla a života?

Nevíme, zda Kundera svůj hřích "vytěsnil", anebo s ním žil vědomě každý den po dlouhých šest desítek let. V jednom ze svých esejů o románu a jeho schopnosti nahrazovat filozofii se ptá: "Co je to zločin, když Brochův Huguenau nejenom nelituje vraždy, které se dopustil, ale dokonce si ji ani nepamatuje?" Neschopnost veřejně se doznat k dávnému činu mohla být také příčinou, proč se Kundera tak přísně, úporně a nekompromisně odstříhl od své vlasti a jazyka. S důrazným odmítáním vlastní minulosti souvisí také jeho pozdější vášnivá obhajoba románu, který má být čten sám o sobě - bez jakékoli souvislosti s autorem. "Poznání je jediná morálka románu," píše v eseji Zneuznávané dědictví Cervantesovo a má na mysli poznání "neznámé stránky lidské existence vůbec", které nesmí být ušpiněno poznáním "neznámé stránky existence autora". Kundera už v roce 1985, ve svém posledním projevu na veřejnosti v

Jeruzalémě, konstatuje: "Romanopisec je ten, kdo, jak říkal Flaubert, chce zmizet za svým dílem. Zmizet za svým dílem, to znamená zřít se role veřejné osobnosti." Později se mnohokrát k tomuto tématu vrací, vášnivě a brilantně obhajuje právo autora nebýt viděn za svým románem a jeho povinnost ukryt před čtenáři "všechny klíče, které by mohly ty inspirace odhalit". Americký profesor Jeffrey Meyers podle Kundery "zničil" Hemingwayovo dílo tím, že v něm hledal autentické osoby z autorova okolí, a "proměnil svou interpretací celé Hemingwayovo dílo v jeden jediný klíčový román imaginární postavy se promění ve skutečné postavy a životopisec zahájí morální proces proti spisovatelům".

Třetí otázka: Opuštění, či trest?

Kunderovo pozoruhodné intelektuální úsilí, s nímž bojuje proti hledačům klíčů, se teď paradoxně zřejmě obrátí proti němu. Jeho dávný hřích se může stát klíčem k novému čtení všech jeho textů. Pro spisovatele, jako je Kundera, který tak obsedantně dohlíží na to, jak je s jeho texty nakládáno, je to ten nejtěžší trest - autor se proměňuje v románovou figuru. Tím spíše, je-li přesvědčen, že se "román (jako ostatně celá kultura) ocitá čím dál víc v rukou médií; a média, tito agenti planetárního sjednocení, amplifikují i regulují proces redukce". Kundera udělal všechno proto, aby této "redukci" zabránil. Nemluví s médii (nanejvýš jim pošle rozhovor, který udělá sám se sebou, jak ho nedávno uveřejnila MF Dnes) a stáhl se do totálního soukromí. To, co teď asi bude osmdesátiletý spisovatel zažívat, je krutý žert osudu, který by měl přijmout v celé jeho šklebící se poetice. Už proto, že temný příběh o zradě v mládí, který se jako příznak vynoří po šedesáti letech na světlo, dokonale zapadá do kunderovského vidění světa, v němž když "člověk myslí, Bůh se směje". Kundera svým postavám nedopřával odpuštění ani katarzi. Společnost, českou nevyjímaje, však potřebuje odpouštět - právě proto, aby mohla projít katarzí. Bez Kunderovy vstřícnosti a upřímnosti to bude mít ovšem velmi těžké.

Hrdinové

Kundera však není hlavní postavou tohoto příběhu s rysy antického dramatu. Tou je jeho vrstevník Miroslav Dvořáček, člověk, který šel do boje proti "totalitnímu univerzu" (termín M. Kundery). Dodnes neví, kdo ho prozradil, a o svých čtrnácti letech ve vězení nepromluvil ani s vlastními dětmi. Paní Militká, studentka, v jejímž pokoji na koleji policie čekala na Dvořáčka, se po celý další život mučila výčitkami svědomí, že ona - byť neúmyslně - zničila jeden lidský život. Mnoho dalších lidí z toho košatého příběhu lze bez patosu označit za české hrdiny. Jejich osudy jsou oknem do české minulosti, které stačí jen otevřít. Jsme to dlužní jak jim, tak sobě. Padesátá léta zplodila všechny druhy hříchů, jimiž společnost trpí i dnes, ale stvořila i hrdiny, kteří nám dnes mohou pomoci se těch hříchů zbavit a projít katarzí. Potřebujeme je jen poznat.

MARTIN M. ŠIMEČKA

Zdroj: Respekt/Anopress

Příloha č. 7: Komentář Petra Fischera (text)

Atentát na ikonu

Veřejné osvětlení

Spisovatel Milan Kundera se nechtěl stát mediální ikonou. Proto se před čtvrt stoletím stáhl ze scény, aby sebe a své dílo ubránil před bulvárním zjednodušováním. Aféra kolem policejního záznamu, který uvádí Kunderu jako člověka, jenž v roce 1950 nahlásil pobyt jisté podezřelé osoby na studentských kolejích, což později zřejmě stálo jistého Miroslava Dvořáčka 14 let tvrdého života v komunistickém kriminále, Kunderovu snahu zničila.

Přesněji ukázala, že byla po celou dobu naivní, marná, zbytečná. Ikonizaci, tedy přerod autora do svatého obrázku, provedli za Milana Kunderu jeho čeští čtenáři (a to už dávno), kteří po zveřejnění zprávy o záznamu na policii spustili hysterický obranný křik, v němž se jako důkaz vážnosti, hloubky a významu chvíle objevil dokonce i emotivní náboženský výraz inkvizice.

Kunderovi se přihodilo to, o co nejméně stál. Jeho dílo a také on sám jako autor se v jediné chvíli naprosto vyprázdnili. Dílo přestalo být důležité, přestože se část "argumentujících" snažila připomínat, jak velké to dílo ve světovém kontextu je, a jak obrovskou zodpovědnost tudíž vůči němu máme. Ale zmizela i fakta, dokument, na němž stojí Kunderovo jméno. Místo dokumentu, autora a díla zůstala ikona, čisté bílé plátno, na něž si každý podle své potřeby promítal vlastní představy a vize, které skrze spouštěcí postavu Milana Kundery vypluly na povrch.

Ikona (slovo mediální už asi nemá cenu doplňovat, jiné ikony jako by už ani nebyly) má i v moderních společnostech důležitou spojující funkci. Udržuje společenství, je prostředkem (sebe) identifikace určitého okruhu lidí, a to nejenom tam, kde se to samo sebou předpokládá, jako v náboženských spolcích, církvích nebo politických stranách. Ikony mají možná ještě silnější identifikační charakter tam, kde je společenství, jež udržují, daleko formálnější, větší, a tudíž i diferencovanější. Patří sem například fanouškovské kluby, zachovávající určitý styl oblékání, zvláštní typ dress code, ale také - jak bylo vidět v případě Kundera - i nezanedbatelné vrstvy širších národních elit.

Nejdůležitější funkce ikony spočívá v odlehčování tíhy existence. Umožňuje to právě její ikoničnost, otevřená vyprázdněnost, ona bělostná čistota projekčního plátna. Je proto možné přenést na ni všechny frustrace a problémy, které by jinak bylo obtížné s sebou nést. Funguje to pořád stejně, ať už je onou ikonou Madona nebo prezident Klaus.

Charakteristickým znakem této odlehčující funkce ikony je jistá skrytost. Není vidět hned. Odhaluje se náhle, ale vždy výlučně ve chvílích, kdy se zdá, že ikona je něčím ohrožena. Je napadána a "hanobena", a proto je třeba ji bránit. V takové chvíli se teprve potvrzuje její ikonický status a vyplouvají na povrch frustrace, které měla unést a léčit. Před případem Kundera byla nejsilnějším projevem fungování těchto pravidel v Y politická krize roku 1997, spojená s krachem vlády Václava Klause. Je skutečně náhoda, že se tehdy hovořilo o sarajevském atentátu na předsedu vlády a dnes o atentátu na autora?

V Kunderově případě se jednou z nejsilnějších vyplavených frustrací stala neschopnost brát minulost jako součást přítomnosti, a také to, že se minulost vzdor veškeré snaze znovu a znovu vrací. Nečekaný návrat nepřiliš milé minulosti slavného spisovatele (ať už to tehdy bylo jakkoliv, Kundera z příběhu nezmizí) vyvolala staré

duchy, které jako společnost dusíme v sobě. Boj o Kunderu zaplavil starý komunistický jazyk, jen tentokrát použitý ve jménu obrany ikony Velikána, demokracie, politické kultury, ba i charakteru národa. Ti, kdo v mediálním překřikování (diskuse je přehnaně silné slovo) připouštěli Kunderovo mladické selhání, ať už byly okolnosti jakékoliv, byli označeni za pokračovatele komunistického hnusu, kádrováky, bulvární drbny, supy, zvrhlé přísluhovače (!) ODS. Souboj o čistotu ikony se okamžitě stal stranickým politickým bojem, což je železný zákon každého ikonického diskursu, jakmile se ikona dostane do bezprostředního ohrožení. Jak hluboká musí být tato národní neuróza z nekončící přítomnosti minulého, je-li provázána tak silnými stranickými symptomy...

Bouřlivost reakce na jeden starý policejní záznam souvisí i s velikostí, již "napadené" ikoně přisuzujeme. Jako by Milan Kundera byl tou poslední českou kotvou s velkou světovou kulturou. To asi také byla frustrace ze všech největší. Není vyloučeno, že je částečně oprávněná. A právě proto se dá říct, že celá ta "ikoniáda" stála za to. Konečně s tím na maso odhaleným komplexem můžeme začít něco dělat.

PETR FISCHER

Zdroj: A2/Anopress

Příloha č. 8: Komentář Václava Havla (text)

Dva vzkazy

Kdyby v této kauze nešlo o světově proslulého spisovatele, ale pana Vopičku, celkem nic by se nestalo.

FOTO TOMKI NÉMEC

Václav Havel

(1936) je dramatik a spisovatel. V období normalizace byl vůdčí postavou českého disentu, po listopadu 1989 byl prezidentem Československa, po jeho rozdělení prezidentem České republiky (do roku 2003). Je autorem mnoha divadelních her a esejů, jeho dílo je přeloženo do mnoha jazyků.

I já tu dobu pamatuji. Pamatuji tehdejší atmosféru. Těžko se to vysvětluje. Já sám, dívám-li se zpět, tomu úplně nerozumím a občas se dokonce divím sám sobě a červenuji se. Jak jsem mohl například užít pojem „socialistická literatura“, když jsem musel vědět, že to je pitomost a že žádná socialistická nebo kapitalistická literatura neexistuje a existovat nemůže? Jak jsem mohl na veřejnosti říkat něco jiného, než jsem si myslel?

Shodou okolností jsem byl včera na filmu Tobruk. A musel jsem si postě klást otázku: jak bych obstál ve skutečném boji? A ve vězení jsem se mnohokrát ptal sám sebe: co bys jim asi vyžvanil a nažvanil, kdyby tě fyzicky mučili? A naopak: co si asi mladí historici budou myslet, až někde najdou záznam, že jsem ve vězení udal jednoho vězně? Můžu jim samozřejmě vysvětlit, že ten člověk se chystal spáchat sebevraždu a nebylo technicky v mých silách ho zachránit jinak, a oni to pochopí a ocení. Mé komplikované do-vysvětlení se ale bude navždy choulit kdesi v dalekém pozadí za strašnou původní informací o mé zradě.

Asi je jasné, co chci říct: i kdyby byl Milan Kundera skutečně zašel na policii ohlásit, že se někde vyskytuje špion, což se podle mne nestalo, je to třeba zkusit – aspoň zkusit – vnímat prizmatem doby. Člověk vůbec nemusel být zapálený nebo fanatický komunista, který takové věci dělá v upřímné víře, že tím upravuje cestu k příchodu lepšího světa. Stačilo, když si nebyl jist, jestli to není past na něj nebo na někoho jemu blízkého, anebo si tím dokonce byl „téměř jist“. Stačilo, když nebyl hrdinou od Tobruku a prostě si řekl: proč mám jít na deset let do koncentráku za to, že jsem „věděl a nepověděl“? Koncentráky přece patří k hrdinům, ne ke mně.

To všechno, opakuji, říkám pro případ, že se stalo to, co se mladí historikové domnívají. Já sám mám od začátku dost svých věcných důvodů k domněnku, že Milan Kundera nešel náhle říct na místní stanici SNB, že mu někdo říkal, že mu někdo říkal, že tam a tam přijde špion pro kufr. Myslím si, že se to takto hloupě nestalo a stát nemohlo.

Ať tak či onak, jedno je zřejmé: Milan Kundera byl na stará kolena zapleten do veskrze kunderovského světa, od něhož se jako fyzická osoba dokázal tak umně po léta držet stranou. Co to znamená? Pro mne mezi jiným jednu věc: než si s čímkoli začneme, musíme dobře zvážít, co z toho může vzejít a jestli na to máme povahu. Kdyby v této kauze nešlo o světově proslulého spisovatele, ale pana Vopičku, celkem nic by se nestalo. Čili: je riskantní dobře psát a stát se díky tomu slavný. Jenže riskovat se tu a tam musí. V obecném zájmu. Kdyby nebylo Kunderova díla, byl by na tom svět o poznání hůř. A MK by na tom byl teď – 16. 10. 2008 – o poznání lépe. Přinejmenším by se měl jako pan Vopička.

Na závěr snad jen dva vzkazy:

- 1) Mladí historici, prosím, buďte při posuzování dějin opatrní! Jinak napácháte v dobré víře víc škody než užitku. Podobně jako vaši dědové.
- 2) Milane, buďte nad věcí! Člověka, jak jistě víte, potkávají na jeho pouti životem horší věci než zhanobení v tisku. ■

Zdroj: Respekt

Příloha č. 9: Komentář Ivana Klímy (text)

Udání v dobách teroru

Dokument, který jsme měli možnost všichni číst, praví, že se student Milan Kundera, narozen tehdy a tehdy, dostavil na stanici SNB a oznámil, že se mu přítel svěřil, že se mu jeho přítelkyně svěřila, že jistý její známý Miroslav Dvořáček si k ní dal do úschovy kufr. Následovala prohlídka na koleji u dívky, která kufr uschovala, zatčení Miroslava Dvořáčka a jeho pozdější soud, který mu vyměřil trest dvaceti dvou let.

Dokument by pravděpodobně nevzbudil velký ohlas, kdyby se ze studenta nestal skvělý a světoznámý spisovatel. Spisovatel sám popřel, že by se něco takového stalo, a zdůraznil, že dotyčného Dvořáčka ani neznal, což je ostatně ze záznamu o udání zřejmé. Spisovatel zveřejnění dokumentu označil za atentát na svoji osobu.

Jakkoliv faksimile uvedeného policejního záznamu působí věrohodně, ctím presumpci nevin. Policejní záznam byl pořízen dodatečně (zaznamenává i následné kroky policie), nenese Kunderův podpis.

Lze připustit, že někdo jiný učinil oznámení a použil Kunderovo jméno. Oznámení se také týkalo bezvýznamné a v normální společnosti nevinné věci: uschování kufru. Přitom je velmi pravděpodobné, že ten, kdo oznamoval, musel vědět či slyšet něco daleko závažnějšího. Majitel byl totiž v zemi ilegálně. Prokazatelným faktem zůstává odsouzení Miroslava Dvořáčka, který jen o vlas unikl trestu smrti. Ať tedy učinil oznámení kdokoli, ohrozil muže, jehož udal, a ten člověk utrpěl celoživotní újmu. Každé udavačství je odpudivé a hodné odsouzení.

Konec zimy padesátého roku Jestliže toto vytknu před závorku, mohu přejít k tomu, co zjevně stojí za touto událostí. Vše se událo koncem zimy padesátého roku, tedy v době, kdy se blížil svému vrcholu komunistický teror. Vědět o někom, kdo se nelegálně objevil v zemi, a krýt ho, znamenalo napomáhat velezradě. Nikdo, kdo se ocitl v takové situaci, si nemohl být jist, jaký trest ho čeká, protože justice byla ve službách zločinného režimu. Navíc společnost byla rozdělena. Našlo se dost těch, kdo byli přesvědčeni, že udat takzvaného nepřítele je jejich povinností.

Oficiální propaganda takový čin oslavovala jako službu socialismu, který byl přece nadějí lidstva. Našlo se i dost těch, kdo sloužili režimu jako provokatéři. Ve chvíli, kdy o člověku, který byl režimem označován za nepřítele, vědělo víc lidí, hrozilo nebezpečí, že někdo z nich je provokatér a učiní udání; zbylé tím pochopitelně vystaví nebezpečí, že budou odsouzeni za to, že nepřítele kryli. Je pravda, že se našlo dost statečných lidí, kteří i v takových situacích byli ochotni riskovat svoji svobodu anebo život raději, než by zašli na stanici SNB a udali. Je také pravda, že ne všichni jsme stateční. Toto není omluva udavačství, jenom vysvětlení historických okolností, za nichž k udání došlo. Je to i svědectví o režimu, v němž bylo tak často třeba statečnosti, pokud si člověk chtěl zachovat charakter.

Ti, kdo berou dokument za autentický, si kladou řadu otázek. Jaká je odpovědnost člověka za vlastní činy? Jaká je odpovědnost umělce, neovlivní jeho čin, byť spáchaný v mládí, společnost anebo aspoň jeho čtenáře? Lze od sebe oddělit mravní postoje a dílo? Nezhodnotí podobný čin i následující tvorbu spisovatele? Na žádnou z otázek nelze zcela jednoznačně odpovědět. Jsem přesvědčen, že člověk a zvláště intelektuál má v tak zásadních otázkách usilovat o mravné jednání. Z hlediska čtenáře: je jistě pravda, že věříme-li někomu, obdivujeme se mu a zklame nás, zasáhne to naše city, naši důvěru. Nic z toho by však nemělo sloužit jako omluva či výmluva za naše vlastní pochybené činy. Trvám na tom, že každý z nás je zodpovědný za své činy, za své vlastní svědomí.

Bakalářská práce

Paradox tvorby a života Pokud se týká tvorby, říkám aspoň, že všechno, čím spisovatel žije, se nějak může obrazit v jeho díle, a obvykle se to stává. I odsouzeníhodný čin (dodejme, že ojedinělý, a nezmírňující vinu za utrpení postižených) a třeba jen podvědomá potřeba se s ním vyrovnat, může podnítit vznik velkého díla. Takový je paradox tvorby a vlastně i života.

IVAN KLÍMA

Zdroj: Lidové noviny/Anopress

Příloha č. 10: Použité komentáře (seznam)

A2:

- FISCHER, Petr. Atentát na ikonu : Veřejné osvětlení. *A2*. 2008, roč. 4, č. 44 (29. 10. 2008). s. 21.
- VANČURA, Jiří. Promarněná příležitost Žertu. *A2*. 2008, roč. 4, č. 43 (22. 10. 2008). s. 19.

Euro:

- HVÍŽDALA, Karel. V říši hluku je ticho urážkou : Varovný výsledek žurnalistické neprofesionality v "případu Kundera". *Euro*. 2008, roč. 6, č. 44 (27. 10. 2008). s. 124.

Hospodářské noviny:

- BÍLEK, Petr. Všechny Kunderovy "zrady". *Hospodářské noviny – Víkend*. 2008, roč. - , č. 43 (24. 10. 2008). s. 24.
- FISCHER, Petr. Jedenáct slavných hlasů nenahradí hlas Kunderův. *Hospodářské noviny*. 2008, roč. 52, č. 217 (5. 11. 2008). s. 8.
- LEBEDA, Jan. Kundera jinak jednat nemohl. *Hospodářské noviny*. 2008, roč. 52, č. 213 (30. 10. 2008). s. 10.
- NĚMEČEK, Tomáš. Copak tady jde o Kunderu? *Hospodářské noviny*. 2008, roč. 52, č. 202 (14. 10. 2008). s. 10.
- TŘEŠŇÁK, Petr. Když dobrý člověk žije ve špatné době. *Hospodářské noviny*. 2008, roč. 52, č. 216 (4. 11. 2008). s. 13.

Lidové noviny:

- BYSTROV, Vladimír. To nebylo jen osobní selhání. *Lidové noviny*. 2008, roč. 21, č. 245 (17. 10. 2008). s. 11.
- DOLEŽAL, Bohumil. V "případu Kundera" jde hlavně o současnou politiku. *Lidové noviny*. 2008, roč. 21, č. 245 (17. 10. 2008). s. 11.
- HORÁK, Petr. Romány nebudou horší. *Lidové noviny*. 2008, roč. 21, č. 243 (15. 10. 2008). s. 10.
- JIRSA, Jakub. České hledání viny a nevinu, *Lidové noviny*. 2008, roč. 21, č. 274 (22. 11. 2008). s. 26.
- KLÍMA, Ivan. Udání v dobách teroru. *Lidové noviny*. 2008, roč. 21, č. 244 (16. 10. 2008). s. 10.
- PALEČEK, Pavel. Kauza Kundera? Ne, kauza Žáčkova ústavu. *Lidové noviny*. 2008, roč. 21, č. 248 (21. 10. 2008). str. 10.
- SEDLÁČEK, Tomáš. Mezisoučet jednoho diletantismu. *Lidové noviny*. 2008, roč. 21, č. 249 (22. 10. 2008). s. 11.
- ZÍDEK, Petr. Obrana Kunderova. *Lidové noviny*. 2008, roč. 21, č. 246 (18. 10. 2008). s. 22.

Literární noviny:

- ŠTAMPACH, Ivan. Nemá-li se demokracie považovat za orwellovskou : Případ Kundera je strašný v tom, co říká o stavu české společnosti. *Literární noviny*. 2008, roč. 19, č. 43 (20. 10. 2008), s. 3.

Mf plus:

- KLIMEŠ, David. Nejslavnější donášeč. Milan Kundera. *Mfplus*. 2008, roč. 5, č. 43 (24. 10. 2008). s. 52.

Mladá fronta DNES:

- KUBÍK, Jiří. Případ Kundera ve světle povolebních vyjednávání. *Mladá fronta DNES*. 2008, roč. 19, č. 247 (20. 10. 2008). s. 10.
- NAVARA, Luděk. Jeho knihy známe. Známe ale i Kunderu? *Mladá fronta DNES*. 2008, roč. 19, č. 241 (14. 10. 2008). s. 10.
- STEIGERWALD, Karel. Hurá na Kunderu! Je to slast. *Mladá fronta DNES*. 2008, roč. 19, č. 245 (17. 10. 2008). s. 8.

Právo:

- FRANĚK, Jiří. Ptákovina. *Právo*. 2008, roč. 18, č. 245 (17. 10. 2008). s. 6.
- PROCHÁZKOVÁ, Lenka. Pevná víra. *Právo*. 2008, roč. 18, č. 250 (23. 10. 2008). s. 2.
- ŠVEC, Štefan. Imagologové. *Právo*. 2008, roč. 18, č. 250 (23. 10. 2008), s.4.
- UHL, Petr. Tato aféra není Kunderova. *Právo*. 2008, roč. 18, č. 244 (16. 10. 2008). s. 6.
- UHL, Petr. Žert podle Žáčka. *Právo*. 2008, roč. 18, č. 248 (21. 10. 2008). s. 6.
- VERNER, Pavel. Sumec na udici - a co s ním? *Právo*. 2008, roč. 18, č. 241 (14. 10. 2008). s. 6.

Respekt:

- BRDEČKOVÁ, Tereza. Čest, sláva a historická paměť : O pravdě nerozhodují prohlášení slavných spisovatelů. *Respekt*. 2008, roč. 19, č. 46 (20. 10. 2008), s. 13.
- HAVEL, Václav. Dva vzkazy : Kdyby v této kauze nešlo o světově proslulého spisovatele, ale pana Vopičku, celkem nic by se nestalo. *Respekt*. 2008, roč. 19, č. 43 (20. 10. 2008), s. 15.
- KRISOVÁ, Eda. Česká ostuda : Romány tu nejsou od toho, abychom pátrali po motivech jejich vzniku. *Respekt*. 2008, roč. 19, č. 43 (20. 10. 2008). s. 16.
- RUDIŠ, Jaroslav. Generace zapomnění : Málokdo z dnešních třicátníků se někdy ocitl v situaci, kdy by stál přitlačen u zdi bez možnosti volby. *Respekt*. 2008, roč. 19, č. 43 (20. 10. 2008). s. 17.
- ŠIMEČKA, Martin. Milan Kundera: Majitel klíče. Kunderův dávný hřích krutě zasáhl do životů několika lidí, dnes zasáhne do výkladu jeho díla. *Respekt*. 2008, roč. 19, č. 42 (13. 10. 2008). s. 13.

- ŠIMEČKA, Martin. Generace mého otce : Kauza Kundera je výbušná, protože bourá nadvládu literární interpretace českých dějin. *Respekt*. 2008, roč. 19, č. 48 (24. 11. 2008). s. 70.
- TŘEŠŇÁK, Petr. Lekce Kundera : Bouřlivá debata zavírá dveře k minulosti. *Respekt* 2008, roč. 19, č. 43 (20. 10. 2008). s. 13.

Týden:

- FENDRYCH, Martin. Český úděl : Milan Kundera PRÝ v roce 1950 udal agenta chodce. *Týden*. 2008, roč. 15, č. 42 (20. 10. 2008). s. 72.
- MOTÝL, Ivan. Ponurá zpráva o 14. březnu 1950 : Nejjasnější éra lidstva, hon na špiony, druhá heydrichiáda. *Týden*. 2008, roč. 15, č. 42 (20. 10. 2008). s. 18.
- PEŇÁS, Jiří. Spisovatel a démon souhlasu. *Týden*. 2008, roč. 15, č. 42 (20. 10. 2008). s. 16.